Harc a farkas és a medve ellen

Dr. Ganczaugh Béla bajvívó élete 1944 - 1964

MÉCSES SOROZAT

Miklauzič István

Harc a farkas és a medve ellen

Család és történelem

Sorozatszerkesztő
Miklauzič István

Kurucok így beszélnek

Nekem, pajtás, úgyis mindegy,
Farkas esz meg, ördög esz meg,
De megesznek bennünket.

Medve esz meg, az is mindegy,
Az a szomorú és régi:
Véletlen, ki esz minket.

[Ady Endre, 1915]

Miklauzič István

Harc a farkas és a medve ellen

Dr. Ganczaugh Béla bajvívó élete 1944—1964

Mécses sorozat XI.

© Dr. Miklauzič István, 2022

Mécses 5. kötet

Hálás köszönetem illeti a Ganczaugh családot a hagyaték feltárásáért és a közreadás engedélyezéséért, valamint Enyvvári Mátét a borító grafikájának elkészítéséért.

Írta, képekkel ellátta, szerkesztette: Miklauzič István

Címlap:
Dr. Ganczaugh Béla honvédségi védő (1939)

Hátsó borító:
Dr. Ganczaugh Béla huszár főhadnagy és „Ózon”, Kecskemét, 1940

ISBN 978-615-81798-1-2
Magánkiadás

I.

Hullámtörő szirt a nyilas hatalom áradásával szemben

dr. Ganczaugh Béla honvédségi védő

Dr. Ganczaugh Béla
huszárhadnagy
levassági
szül: 1911.
katonai szolgálatának emlékére — jogosult a m. kir. honvédségnek azt az egyenruháját, mely őt legutóbbi fegyvernemé (csapatneme, állománycsoportja, szolgálati ágozata) és rendfokozata szerint megillett, oly ünnepélyes alkalmakkor viselni, amikor a testi épségének, mint társadalmi kitüntetésnek helye van.

dr. Ganczaugh Béla önkéntes huszárhadnagy (1939)

A vészkorszakban Magyarországon – mint a történelem folyamán más országokban is – az ismeretlenségből kilépve felszínre kerültek a népességből a hitványabb gyáva emberek, de mellettük azok is, akik ezekkel ellentétben, erényes és bátor emberek voltak. Az előbbiek alantas ösztöneik által elkövetett bűntettek révén váltak hírhedté, míg az utóbbiak harcuk, önfeláldozásuk és segítőkészségük által váltak híressé. És akkor még voltak az utóbbiak mellett olyanok is, akik ugyancsak jótéteményük által emelkedtek példaképekké, csak éppen az ismeretlenség bugyrában maradtak a máig is húzódó visszaemlékező irodalomban.

A jelen tanulmány a névtelenek helyzetén igyekszik javítani egy eddig betemetett történeti morzsa felszínre hozatalával, hogy megismerhessük benne azokat, akik szép példákat maguk mögött hagyva előttünk jártak, természetesen a jócselekedetek szemszögéből összefoglalva az események sorozatát.

A cselekmények középpontjában az önkéntes huszár főhadnagy, dr. Ganczaugh Béla (1911–1987) ügyvéd, hadbíró, honvédségi védő személye áll, mert a kutatások őrá irányultak, illetve, rajta keresztül azokra a különleges történetekre, amelyeket a családi szájhagyomány őriz róla, és amelyeket a főhős hagyatékában talált saját visszaemlékezései, de a történeti kutatások is igazolnak.[1] A közreadott történetek így – a képzeletben betölthető hézagok megléte mellett – teljesnek és hitelesnek mondhatók.

A főhős munkássága időben két részre tagolódik, a háború előtti és alatti évekre, majd az 1945 utáni évek idejére. Minthogy a tanulmányt befogadó kötet a vészkorszak témakörével foglalkozik, ez a tanulmány is erre az időszakra korlátozva készült.[2]

Amikor az 1944. októberben elkezdődött nyilas vészkorszak kiteljesedésbe lendült, egyre több becsületes embert egyre többen kezdtek üldözni, a lesből támadások egyre sűrűsödtek és súlyosbodtak. Ebbe sokan nem nyugodtak bele, hanem elkezdtek tenni ellene. E szándék jegyében egyre erősödött a nevében Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM), amely ekkorra már – tagjainak és rokonszenvezőinek felekezeti és társadalmi hovatartozásától függetlenül – széles nemzeti ellenállási mozgalommá fejlődött. Ennek mentén találunk rá azokra a történetekre, amelyekkel az alábbiakban fogunk megismerkedni, nem időbeli sorrendben, hanem inkább az egymásra épülés logikája szerint.

---

[1] Köszönöm a Ganczaugh családnak a készséges együttműködést, az átadott iratokat, képeket és elbeszélt törté-neket, az engedélyt ezek közlésére.

[2] Köszönöm Dr. Zinner Tibor professzor úrnak a szakmai bírálatot, és Dr. Hantó Zsuzsa professzorasszonynak a tanulmány gondozását.

Rend kedvéért és a forráskritika szellemében előrebocsátandó annak felismerése, hogy a dokumentumok túlnyomórészt már 1945 után, a kommunista hatalom nyomása és befolyása idején keletkeztek, amikor a balsejtelem és a félelem már ott fészkelt az emberek lelkében. Ez a lélektani állapot bizonyos fokig hangolta az igazolólevelek szerzőit, a vallomások szereplőit, az emlékezések elbeszélőit arra, hogy fogalmazásukban már az új hatalom szempontjaihoz is igazodóan, előnyösebb színben tüntessék fel saját vagy bajtársaik korábbi tevékenységét.

Ebből fakadóan az írásokban felfedezhetünk egy sajátos – abban az időben „vonalasnak" nevezett – stílusárnyalatot, amely a tudat alatti belső vezérlésből eredően rakódik a mondanivalóra, ami pedig abból adódik, hogy a magyar emberben a túlélés életösztöne minden döntő pillanatban és minden körülmények között, a szükséges mértékben felülkerekedik. Ez igencsak érthető a közeli utókor olvasói számára is, hiszen hőseink emberpróbáló időket éltek át egy olyan időszakban, amikor két szélsőséges erő csapott le és tombolt egymás után, és az általuk gerjesztett elsöprő viharban kellett önerőből állva maradniuk. Mondhatjuk úgy is, hogy amit a vészkorszakban megtapasztaltak, azt hasznosították automatikusan az új korszak küszöbén is.

Mindez természetesen semmit nem von le egyetlen személy esetében sem a pozitív megítélésükből, mert ezt az érdemszerző felhámréteget lehántva is megmaradnak kétségtelen érdemeik, emberi értékeik, amelyek örökérvényűen példaadóak maradnak.

Zsidó ügyvédek irodái

1939 után már sűrűsödni kezdett a levegő, és egyeseknek egyre kevesebb jutott. Amikor meghozták a zsidótörvényeket, azoknak a végrehajtása során felfüggesztésre kerültek a zsidó származású ügyvédek irodái is. További működésüket csak nem zsidó kirendelt

irodagondnok ügyvitele mellett folytathatták. Dr. Ganczaugh Béla is bevállalt ilyen megbízatásokat, ami jó felkészülési gyakorlat volt számára, ezáltal is lendületet véve a későbbi vészkorszak kihívásaival szemben folytatandó harcához.

Az ügyvédi *numerus nullus*t az 1944. március 29-én kibocsátott, a zsidók közszolgálati és ügyvédi működésének megszüntetésére vonatkozó 1210/1944. M. E. sz. rendelet írta elő. A rendelet értelmében zsidót egyrészt nem lehetett felvenni az ügyvédi kamarákba, másrészt pedig, az ügyvédi kamarák választmánya 1944. május 31-ig köteles volt törölni a névjegyzékből az addig bejegyzett zsidó ügyvédeket.[3]

Ezért történt, hogy a hivatásuktól megfosztott zsidó ügyvédek irodáiba – legtöbb esetben az ő javaslatukra – keresztény ügyvédek közül irodagondnokokat rendeltek ki.

A Budapesti Ügyvédi Kamara közleményében olvasható, hogy dr. Sugár Ferenc ügyvédi irodájának teendőit már 1943. április 23-ától dr. Ganczaugh Béla ügygondnok. vette át.[4] Ehelyütt kell megemlíteni, hogy dr. Sugár Ferenc is a Magyar Függetlenségi Mozgalom tagja volt, hogy ne adta volna át az irodáját éppen egyik megbízható bajtársának.[5] Az ő esete ismétlődik meg továbbá dr. Solt

[3] Schweitzer Gábor: *A Pécsi Ügyvédi Kamara a zsidótörvények korában (1938–1944)*.

[4] Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1943, 4. szám.

[5] Ő is fontos láncszem volt a mozgalomban. Idézet Hubai Gyula detektívfőnök vallomásából: „Kiss József újság-író elfogásáról a szomszédjában lakó Sigbert Goldbart svájci órakereskedő értesített, amikor is dr. Sugár Ferenc ügyvédet kértem fel, hogy Kiss József ismerőseit azonnal értesítse a történtekről, és hogy Kiss lakására senki se merjen felmenni, mert a Gestapo lefogta és lakásában Gestapo tisztek tartózkodnak, és akik oda mennek, azokat mind lefogják és elviszik. Így sikerült dr. Sugár Ferenc révén idejében értesíteni”… [számos név]. – BFL IX. 282. Ü. 8385/11.

Tibor[6], dr. Schwarcz Arnold[7], majd dr. Székely Sándor István[8], valamint dr. Katona Endre[9] ügyvédi irodájának történetében is.

Most pedig, vegyük sorra az ellenállásban már edzett ügyvéd, honvédségi védő harcosabb tevékenységének színtereit.

Bíró Lívia könyvkiadó

1958. júl. 14-i közlésében Bíró Lívia, a Magyar Helikon Könyvkiadó irodalmi vezetője így emlék-szik vissza kétesélyes sorsára:[10]

„Dr. Ganczaugh Béla ügyemet 1943 telén ismerte meg. Akkor én 1943 nyarától a Conti utcai katonai börtönben töltöttem kétéves börtönbüntetésemet, amelyet a Függetlenségi Mozgalomban való részvételért kaptam. Dr. Ganczaugh vállalkozott arra, hogy közbenjár ideiglenes szabadlábra helyezésem érdekében. Ezt már akkor elérni nem lehetett, de több beszélőt kieszközölt, amikor tájékoztatott a külső helyzetről, eseményekről, s ez hasznos volt az egész kollektívánknak. 1944 nyarán megbetegedtem, de mint kommunista elítéltet nem akartak kórházba vinni, itt az ő közbenjárása segített. A rabkórházból többünket 1944 októberében váratlanul a Margit körútra szállítottak, hogy egy politikai fogolytranszporttal Németországba vigyenek. A rabkórházban akkorra már elő volt készítve többünk szökési terve és így oda mindenáron vissza akartunk jutni. Megüzentem dr. Ganczaughnak a tervet és azt a kérést, hogy ha mi a börtönön belül elérjük a visszavitetési javaslatot, akkor ő intézze el a felülvizsgálatnál a jóváhagyást. Ez megtörtént. A

[6] Magyar Közlöny, 1946, 251. sz.
[7] Igazságügyi Közlöny, 1944, 5. sz.
[8] Budapesti Közlöny, 1944, 188. sz.
[9] Családi Emléktár, E506. Dr. Katona Endre írásbeli nyilatkozata, Budapest, 1945-06-12.
[10] Családi Emléktár, E511/1.

rabkórházból való szökésünk után, amely csak részben sikerült, Ganczaugh doktor hozta a híreket a benn maradottak sorsáról, a szököttek ellen foganatosított intézkedésekről. Felajánlotta további segítségét is, amelyet – az események alakulása következtében – akkor már nem kellett igénybe vennünk."

Patkó Imre újságíró

1964-ben Patkó Imre, a Népszabadság londoni tudósítója, egy miniszternek írt levelében a következő kiegészítést teszi:[11]

„Mivel az említett levélben az 1944-es politikai kiállás csak részletében került említésre, szükségesnek tartom a levelet a teljesség okáért kiegészíteni. Nem lehet ugyanis közömbös az a tény, hogy [dr. Ganczaugh] magatartása által, nemcsak feleségem /Bíró Lívia/, hanem Csákány Márta /Szinkrongyár filmrendezője/, N. Raja szovjet és … Milena jugoszláv partizánnő is megmenekült a német megsemmisítő tábortól."

Csákány Márta filmrendező

1966. jún. 25-i közlésében Csákány Márta, a Pannonia Filmstúdió filmrendezője, a következő nyilatkozatot adja:[12]

„1944 őszén, mint kommunista elítélt, letartóztatásban voltam a Margit körúti börtönben Patkó Imréné Bíró Líviával /a Népszabadság londoni tudósítójának felesége/ és több társunkkal. Akkor a börtönből szabadulni és a német megsemmisítő tábort elkerülni csak szökés árán tudtunk, amit dr. Ganczaugh Béla tett lehetővé segítségnyújtásával. A szökéssel kapcsolatos

[11] Családi Emléktár, E511/2.
[12] Családi Emléktár, E511/3.

segítségnyújtást Patkó Imréné 1958. júl. 14-én kelt nyilatkozatában részletesen igazolta, amely igazolás tartalmát a magam részéről is mindenben megerősítem."

dr. Somogyi Ferenc ügyvéd

1945. jún. 4-i nyilatkozatában dr. Somogyi Ferenc budapesti ügyvéd (V. József nádor tér 10.) az alábbi történetet foglalta írásba:[13]

„Dr. Ganczaugh Béla budapesti /V. Báthory u. 7./ gyakorló ügyvéd közismerten demokratikus, haladó szellemű és baloldali gondolkodásmódjához híven – minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül – feleségemet és kislányomat 1944. XI. 22-től 1945. I. 18-ig a nyilas üldözés elől elrejtette és ezzel a deportálástól, valamint a valószínű pusztulástól mentette meg.

Ugyancsak ellenszolgáltatás nélkül, teljesen önzetlenül segítségemre volt munkaszolgálatos bajtársamnak a munkatáborból való kiszabadításában.

Igazolom továbbá, hogy nevezett tudott arról, miszerint dr. Kovács György /VII. Felsőerdősor u. 12./ munkaszolgálatos bajtársammal a nyilas uralom alatt illegalitásban éltünk és állandóan kar-paszományos szakaszvezetői egyenruhában jártunk, valamint, hogy hamis nyíltparancsokkal katonai gépkocsikat rekviráltunk és azokat munkaszolgálatos bajtársak munkatáborokból való kiszabadítására használtuk fel.

Tudott továbbá arról, hogy ügyvédi irodámat a József nádor 10. szám alatt, az ügyvédek sorából való törlésem után, továbbra is fenntartottam és ott ügyvédi gyakorlatot továbbra is folytattam."

Zerkowitz Oszkár és Péter

[13] Családi Emléktár, E511/5.

Most egy hosszabb történet következik, bevezetéseképpen érdemes ide idézni Faust Imre könyvkiadó 1945. máj. 5-i tanúvallomását Huba Gyula egykori detektív, gyanúsított, politikai bűn-ügyében.[14]

„Szeibold Jenő nyug. dtv. felügyelővel 1943 év április elejétől június végéig egy cellában voltam bezárva a budapesti toloncházban. Szeibold elmondta, hogy a detektívtestület több tagjával állandó érintkezést tart fent, így Huba Gyulát is említette. Ajánlkozott, hogy szervesen bekapcsolódik az ellenállási mozgalomba és felszólításomra az erre irányuló munkát azonnal meg is kezdte. Irodai beosztásánál fogva hozzátartozóival és a külvilággal állandó érintkezést tudtunk teremteni. Így Szeibold többször beszámolt arról, hogy nemcsak a dtv. testület tagjait, hanem más magasabb rangú r. tisztviselőket is sikerült megnyernie. Június végén szabadultam, rövidesen Szeibold is szabadlábra került, valamint Zerkowitz Oszkár borkereskedő is, akit szintén a toloncban kapcsoltunk be a mozgalomba. Zerkowitz Oszkár, Zerkowitz Péter és Szeibold Jenő voltak azok, akik vállalták a dtv. testülettel való kapcsolatuk ápolását. Huba neve többször felmerült, mint olyan, aki megbízható és sokat tud segíteni…"

A tanúvallomást szinte folytatni lehet Huba Gyula gyanúsított vallomásának ide vonatkozó részeivel.[15]

*[…] „Megbízáshoz híven tájékoztattam mindazokat a detektívtársaimat, akik a szervezés munkálataiban részt vettek. […] Tényked*ésem eredményéről állandóan tájékoztattam megbízóimat, akik újabb és újabb utasításokkal láttak el. […]*

[14] ÁBTL 3.1.9, V-88594, 1-2. o.
[15] ÁBTL 3.1.9, V-88594, 3. o.

Zerkowitz Oszkár később azt az utasítást adta, hogy álljunk készenlétben és a megadott jelre – közreműködésével – lépjünk akcióba. Addig is megbízott, hogy lakása táját, a IV. Eskü [ma: V. Szabad sajtó] út 5. sz. házat és környékét figyeljük annak megállapítása céljából, hogy őt vagy munkatársait nem figyelik-e a politikai osztály vagy a Gestapo emberei.

Zerkowitz Oszkár arra kért, hogy szerezzek neki megbízható, befolyásos honvédségi védőt, aki a letartóztatásban lévő Veress Lajos altábornagy és Szent-Miklóssy vezérkari őrnagy, valamint Szenes Anna Magda kommunista ügyében eredményesen el tud járni. Dr. Ganczaugh Béla ügyvéd, honvédségi védőt /V. Báthory u. 7./ ajánlottam, aki már több hasonló ügyben úgy a katonai, mint a polgári hatóságoknál, bíróságoknál eredményesen eljárt. Zerkowitz Oszkárnak bemutattam dr. Ganczaughot, aki megbízást kapott, hogy a fogságban lévő vádlottak ügyében járjon el. Dr. Ganczaugh megállapította, hogy Veress Lajos altábornagy és Szent-Miklóssy vezérkari őrnagy a Margit körúti fogházban vannak őrizetben, míg Szenes Anna Magda kommunista ügyében már nem tehetett semmit, mert két nappal előbb a gyorsított tanács által hozott halálos ítéletet rajta végrehajtották.[16]

[16] Szenes Hanna írta magáról: „a háború hatására cionista lettem". 1939-ben Palesztina felé veszi az utat, ott tanul, majd egy kibuc tagja lett. 1944-ben önként jelentkezett az angol hadseregbe. Egy háromtagú különítmény tagjaként – egyiptomi kiképzés után – március 13-án jugoszláviai partizánok ellenőrizte területen dobták le őket. Feladatuk az volt, hogy Magyarország német megszállása esetén a zsidók szervezett ellenállását segítsék. Szenes Hanna angol hadnagy rádió adó-vevő készülékkel felszerelve június 29-én Drávaszilasnál átlépte a határt, azonnal letartóztatták, Budapesten a Gestapo tartotta börtönben. Október 15. után a nyilasok VKF 3. bírósága elé állították, megkínozták, és november 7-én a Margit körúti fegyházban kivégezték. Huszonhárom éves volt. [Major

Veress Lajost és társát sikerült közbenjárására a Császárfürdő mellett lévő és fogházzá átalakított, volt katonai fürdő helyiségébe helyeztetni, de a bekövetkezett súlyosabb hadi helyzet arra kényszerítette a Margit körúti fogház vezetőjét, hogy az odaszállított foglyokat visszakísértesse a Margit körúti fogházba, ahol a foglyokat sokkal szigorúbb felügyelet alatt tartották – nyilván felsőbb intézkedésre –, mint azelőtt, és őrzésükre külön csendőrségeket állíttatott a cella ajtaja elé. Végül a beállott hadi helyzet folytán a foglyokat szigorított felügyelet mellett a sopronkőhidai fogházba szállíttatta.[17]

Zerkowitz Oszkár éjjel felkeresett egy alkalommal a lakásomon és közölte velem, hogy Péter nevű öccsét – aki ellen katonai eljárás már előzőleg folyamatban volt – a katonai hatóság emberei lefogták, lakásán házkutatást tartottak s az ott elrejtett fegyvereket megtalálták és elvitték. [Ez nov. 21-én történt – M.I.] Másnap dr. Ganczaugh megállapította, hogy a Margit körúti katonai fogházba szállították, ahol sikerült vele beszélnie és megtudta tőle, hogy rajta keresztül egy emigráns lengyel férfit keresnek, akivel szoros összeköttetésben állottak. Zerkowitz Oszkár tanácsomra távolmaradt lakásától és ismeretlen helyen bujkált."

Valószínűleg a bujkálás azzal a különös jelenettel kezdődött, amelyet a családi szájhagyomány ma is őriz. Történt ugyanis, hogy

---

Ákos dr.: *Népbíráskodás – forradalmi törvényesség – Egy népbíró visszaemlékezései*. Minerva, Budapest, 1988, 105. o.]

[17] Szent-Miklóssy István vk. őrnagy visszaemlékezése szerint dálnoki Veress Lajossal szökést készítettek elő kötélhágcsóval, de Csatay Lajos és felesége váratlan öngyilkossága miatt, erre nem került sor. Kiszálltak a nyilasok, és nov. 17-én visszavitték őket a Margit körútra. [Bokor Péter: *Végjáték a Duna mentén*. RTV–Minerva–Kossuth, Budapest, 1982, 332. o.]

Zerkowitz Oszkár még korábban – Péter lefogása után – hazafelé tartott, megérkezett a Klotild palota kapujához és be akart menni az épületbe, amikor hirtelen mellé perdült egy csinos hölgy, elegáns mozdulattal belekarolt, és már lovagjaként vonszolni is kezdte a járókelők forgatagába. Ezzel a jelenetnek vége is van. Csakhogy, ez a hölgy az egyik szintén ott lakó baráti házaspárból a feleség volt, aki már értesült Péter letartóztatásáról, és Oszkárt így akarta kimenteni a nyilas kopók harapófogójából. Ez egy pár napra egérutat is jelentett.

„Csak telefonon és a templomban érintkeztünk, mert tartani kellett attól, hogy az öccse után őt is keresni fogják. Zerkowitz Péter – mint ahogy dr. Ganczaugh jelentette – éjjeli kihallgatásai és kínzó vallatásai során bevallotta, hogy a keresett lengyel emigráns a délutáni órákban Oszkár és édesanyja lakásán szokott tartózkodni, továbbá Oszkár bátyjára is terhelő vallomást tett és megnevezte azokat a helyeket, ahol Oszkár bátyja rejtőzködhet, ha a lakásán nem találják. Ennek következtében Zerkowitz Oszkárt és az említett lengyel emigránst elfogták, majd őket is a Margit körúti fogházba szállították. Zerkowitz Oszkár dr. Ganczaugh útján továbbra is érintkezést tartott fenn velem, üzeneteket küldött mindaddig, amíg öccsével és a többi foglyokkal együtt szigorított felügyelet mellett a sopronkőhidai fogházba nem szállították. Dr. Ganczaughnak közbenjárásával sikerült elérnie, hogy a Zerkowitz testvérek nem kerültek Budapesten statáriális eljárás alá, hanem ügyüket a rendes honvédbírósághoz tették át.

Dr. Ganczaugh Béla honv. védő nemcsak az általa képviselt ügyekről, hanem a fogságban volt jelentősebb személyek, politikai foglyok ügyeiről is készíttetett jegyzőkönyvi másolatokat és feljegyzéseket, amelyeket budai lakásán elrejtve őrzött. […]

Dr. Somogyi Ferenc és dr. Kovács György /V. József nádor tér 10./ zsidó származású ügyvédek katonaruhában, mint karp. szakaszvezetők, hamisított katonai paranccsal jelentek meg a gyűjtő-

táborokban és a szerencsétlen, bajbajutott, elhurcolt embertársaikat szedték ki a nyilas banditák kezeiből és mentették meg az életnek. Nevezettekkel szoros érintkezést tartottam fenn és szükség esetén Joó Imre detektívvel segédkeztem nekik. Missziós tevékenységüket hónapokon keresztül végezték." […]

Dr. Ganczaugh Béla 1945. márc. 17-i visszaemlékező kéziratának első fejezetét – az eredetiség élményét meghagyandóan – teljes egészében idézzük.[18]

„Zerkowitz Oszkárral, aki az Ellenállási Mozgalom egyik vezető alakja és legfőbb anyagi támogatója volt, Huba Gyula detektív felügyelő és dr. Zloch Károly ügyvéd ismertetett meg.

Zerkowitz Oszkár első megbeszélésünkkor közölte velem, hogy öccsét, Pétert letartóztatták és felkért, hogy öccse védelmét vállaljam el. Ugyanekkor arra kért, hogy a letartóztatásban lévő dálnoki Veress Lajos vezérezredes, Szent-Miklóssy István vk. őrnagy, Szenes Anna és négy angol kommunista[19] ügyét kísérjem figyelemmel, tegyek meg érdekükben minden tőlem telhetőt és őt /Z. O./ mindenről a legrövidebb úton értesítsem.

Másnap közöltem vele, hogy Szenes Annát két nap előtt a Margit körúti fogház udvarán kivégezték, és hogy az angolok életben vannak, és a Conti utcai fogházban vannak elhelyezve. Szenes Anna halála megrendítette, az angolok életben léte jó hatással volt rá.

A beszélgetésünk után körülbelül öt nappal Zerkowitz Oszkárt is letartóztatták. Amint erről értesültem, azonnal a fogházba siettem, hogy valamilyen úton beszélhessek vele. Az ügy ekkor még a Nemzeti

[18] Családi Emléktár, E504.

[19] Az „angol kommunisták" beazonosíthatóak a Haraszti féle ellenállási csoport tagjaiként Schandl Károly viszszaemlékezése szerint. [Schandl, Catherine Eva: *The London-Budapest Game – Sequel to „Sword of the Turul"*. Lulu Books, 2007, 193. o.]

Számonkérő Szervezetnél[20] *volt nyomozati stádiumban és referense a hírhedt Balassa Bálint csendőr főhadnagy volt. Beszélgetési engedélyt védenceimmel, csak akkor lehetett volna kapnom, ha az ügyben a nyomozás befejeződött és az ügydarab átkerült az ügyészséghez. Én elhatároztam, hogy minden áron, még szabálytalan úton is, keresek velük azonnali személyes érintkezést, mert azt nemcsak védenceim, de a Mozgalom érdekében is fölötte fontosnak tartottam. Az ügyész jegyzője /dr. Somóczi Lóránd, II. Ezredes u. 13./, aki tudta, milyen nagyjelentőségű gyors közbelépésem – habár joga nem volt hozzá –, kiállított részemre egy szabálytalan beszélgetési engedélyt és én még aznap beszéltem védenceimmel. Dr. Somóczi ezzel a ténykedésével, hogy segített a védenceimmel való érintkezésben, a maga szempontjából igen sokat kockáztatott.*[21]

A védenceimmel való beszélgetésnek óriási jelentősége volt, mert egyrészt ők rajtam keresztül megtudták, hogy a másik mit vallott be és mit hallgatott el, másrészt a nyomok eltüntetésére megadták a legfontosabb utasításaikat, főleg egyes személyek figyelmeztetésére. Az érdekeltek figyelmeztetésem következtében tudtak megmenekülni.

Találkozásom védenceimmel igen szomorú körülmények között történt. Ugyanis sem járni, sem ülni, sem beszélni nem tudtak. Balassa főhadnagy ugyanis részben saját kezűleg, részben pribékjeivel /főleg Kerekes őrmester/ annyira megverette őket, hogy ez a két hatalmas kisportolt ember, teljesen tönkrement. Az ütlegeléseken kívül alkalmaztak Balassáék egy villanygépet, amelynek egyik pólusát a fülre, a másikat az állkapocsra kapcsolták. Ennek hatása alatt védenceim nyelvüket annyira összeharapták, hogy képtelenek voltak egy ép szó kiejteni.

[20] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.

[21] BFL IX. 282. Ü. 8385 dr. Somóczi Lóránt igazoló jelentése. Honvédelmi Minisztérium, 1946-02-08.

Zerkowitz Oszkár ezen első találkozásunkkor utasítást adott, hogy figyelmeztessem Faust Imrét és Hives Henriket, hogy azonnal tűnjenek el. Menjenek illegalitásba, legyenek nagyon óvatosak és természetesen közöljem velük, hogy őket /Z. O. és P./ letartóztatták. Utasított, hogy azonnal menjek a lakására és ügyvédjének /dr. Bíró Barna/ irodájában a jogi könyvek balról számított hatodik kötetéből emeljek ki egy zöld papírlapot és azt azonnal semmisítsem meg. Ez a lap tartalmazta az Ellenállási Mozgalom tagjainak nevét és címét, telefonszámát. Én az utasításnak azonnal eleget tettem és hála a gyors közbelépésnek, Faust Imre és Hives Henrik meg tudtak menekülni a letartóztatás elől és a többi szereplő is ismeretlen lett a nyomozók előtt.

Midőn ezeknek az utasításoknak eleget tettem, Huba Gyula detektív felügyelő – akinek utasítására egy detektív állandóan kísért és távolból ügyelt rám – megállapította, hogy Balassáék figyelnek. Súlyosbodott a helyzet, amikor dr. Somóczitól megkaptam a második szabálytalan beszélgetési engedélyt is és ennek felhasználásával újra beszéltem védenceimmel, akik megadták ekkor az utolsó és végleges utasításukat a nyomok és az emberek eltüntetésére. Ekkor már olyan feszült volt a helyzet, hogy Huba Gyulával személyesen nem érintkezhettem, hanem dr. Sugár Ferenc ügyvéd /V. Báthory u. 7./ közvetítette védenceim utasításait Huba Gyulához. Az utasítások más részét részint védenceim családtagjain, részint irodai alkalmazottain keresztül /Schramek Ilona és dr. Kemény Sándorné/ továbbítottam.

Balassa, értesülve illegális beszélgetésimről védenceimmel, azokat még erősebb kínzásoknak vetette alá, kicsikarva belőlük, hogy milyen utasításokat adtak nekem. Balassa ekkor le akart tartóztatni és szadista vérszomjas természetéhez híven valószínűleg végezni velem, mert nem bírta elviselni, hogy a Mozgalom két fő embere Faust és Hives közbelépésem folytán megmenekültek. Közölte velem vészjósló hangon – amelyben benne volt az azonnali letartóztatás és az azt követő kínzások veszélye –, hogy Zerkowitz Péter mindent

elárult és így ő /Balassa/ mindent tud. Ez meg is felelt a valóságnak, mert Balassa addig kínozta védenceimet, amíg a szerencsétlenek teljes egészében elárulták szerepemet. Ugyanekkor Balassa azt a valótlan tényt is közölte velem, hogy fáradozásom ellenére sikerült elfognia Faust Imrét, aki már a Margit körút foglya és gúnyosan hozzátette még, hogy Faust részére a figyelmeztetéseimet a jövőben ne kifelé a városba, hanem a fogházba továbbítsam. Faust Imrére vonatkozó e közlése természetesen minden alapot nélkülözött. A letartóztatásról és a biztos halálra kínzástól csak az mentett meg, hogy az ügyben szerepelt dr. Somóczi Lóránd, aki így bajba került volna, viszont Somóczitól Balassa tartott, mert Somóczi ismerte legjobban Balassa viselt dolgait és a Margit körút 85. sz. második emeletének kínzókamráit és azok titkait.

Zerkowitz Péter előbb említett első találkozásunkkor közölte velem, hogy az Ellenállási Mozgalom céljainak érdekében fegyvereket igyekezett szerezni. Összeköttetésben állt másik védencemmel, Békeffi Gáborral /Pódium Kabaré igazgatója/, de nevezett a fegyvereket már nem tudta leszállítani, mert letartóztatták. Statáriális eljárás alá került, életét igen nehezen tudtam megmenteni. Zerkowitz Péter közölte ugyanekkor, hogy a tiszti kaszinóban egy agent provocateur feljelentésére akkor tartóztatták le, amikor a nevezettől egy géppisztolyt átvett. Az agent provocateur tudomásom szerint Budapesten szabadon él, Békeffi ismeri, emlékezetem szerint Abonyi Györgynek hívják.[22]

Az ügy érdekében tett – rám oly veszélyes – tevékenységemnek az volt a következménye, hogy védenceim aktáját még az ügyészi nyomozás befejezése után sem kaphattam kézhez betekintés végett. Azt csak a tárgyalás előtti napon láthattam először.

[22] A védő jól emlékszik. Abonyi Gyögy szerepel Siklósi Ödön vallomásában: 1944. november 3-án együtt tartóztatták le őket a XI. Wolf Károly út egyik villájában, ahol bujdostak. – ÁBTL 3.1.9. V-103725/6.

Érdekessége volt az ügynek, hogy Zerkowitz Péter, aki kevésbé volt exponált az Ellenállási Mozgalomban, mint fivére, súlyosabban volt vádolva.

Zerkowitz Péter elleni vád a következő volt:

a./ Lengyel foglyoknak felfegyverzése és annak kísérlete, hogy ezek így alkalmazásba vehetők legyenek egy magyar-német háború esetén.

b./ Lakásán kommunista gyűlések tartása, közelebbről ezeken Faust Imre oroszországi útjának előkészítése és az út eredményének megbeszélése és ismertetése. /Hives Henrik az ismertetések után jelentette Faust oroszországi útjának eredményét Lakatos miniszterelnöknek, aki viszont a kormányzónak tett jelentést. Mindkét hely fogadta is Faust Imrét ebben az ügyben./"[23]

Megszakítva az idézetet itt kell megjegyezni, hogy a Kiugrási Iroda jóváhagyásával Moszkvába kiutazott küldöttséget báró Atzél Ede[24], a Magyar Hazafiak Szabadság Szövetsége elnöke vezette,

[23] A teljes történetet maga Faust Imre beszéli el visszaemlékezésében. Lásd Pintér István: *Faust Imre vissza-emlékezése a nem hivatalos magyar fegyverszüneti delegáció moszkvai útjáról*. Párttörténeti Közlemények, 1981/2. szám, 191. o.

[24] Ki volt Atzél Ede? Egyik késő este Herencsényben – gr. Bethlen István rejtekhelyén – „beállított katona-ruhában báró Atzél Ede. Magyarország oroszországi különbéke-tárgyalásairól tájékoztatta őt *[Bethlent]* négy-szemközt. Báró Atzélt de facto kereste a Gestapo. Hogy miről beszélt Atzéllal, azt nem mondta el a családnak, de azt igen, hogy »azzal kell békét kötni, akivel harcban állunk. Vagyis az oroszokkal.«" – írta egykor gr. Bolza Ilona. [Romsics Ignác (szerk.): *Bethlen István emlékirata*. Bevezető: Bolza Ilona. Zrínyi Katonai Kiadó, Buda-pest,1988.] Fiatal éveikben ifj. Bethlen Istvánnal cimboráló barátságban élvezték az élet szebbik oldalát, később Horthy Istvánnal a Kiugrási Iroda égisze alatt együtt dolgoztak. Atzél Ede felesége gr. Bethlen Beáta volt.

tagjai Dudás József mérnök[25], Faust Imre könyvkereskedő és Glaesser Aladár tolmács voltak. Szept. 20-án indultak, okt. 3-án érkeztek vissza.[26] Az „amatőr" fegyverszüneti küldöttség útjáról október elején maga Atzél számolt be a kormányzónak.[27]

Ehelyütt rá kell mutatni a történetírásnak egy idevonatkozó *„ellentmondására, amely az ellenállási kislexikon szemlélete és a megtörtént események súlya között található. A műben felülkerekednek az ideológiai szempontok, és az események súlyát néha a szereplők politikai hovatartozása határozza meg."* […] Például, *„a Báró Atzél Ede vezette »kiugrási« delegáció útját a kislexikon »Faust-küldöttség« címszó alatt ismerteti, ugyanakkor elismerve, hogy »a kiugrási iroda a delegációba Faust Imrét is*

[25] Ki volt Dudás József? Szolgáljon köztudomásul, hogy a moszkvai küldöttségben résztvevő Dudás József ugyanaz a személy, aki 1956-ban harcba hívta a forradalmárokat, később a szabadságharc egyik irányítója lett. Nemzeti érzése 1944-ben a német birodalom, 1956-ban a szovjet birodalom ellen fordította. Őhozzá csatlakozott Szabó János („Szabó bácsi") is a Széna téri felkelők vezére. 1957. jan. 19-én Kádárék mindkettőjüket felakasztatták. Említésre méltó mindenkori kiállása az igazságért folyó harcban. A marosvásárhelyi ifjú a Román Kommunista Párt tagjaként 1933-ban Temesváron megszervezte az ipari üzemek sztrájkját, ezért kilenc év börtönre ítélték. A második bécsi döntés után Budapestre költözött. 1944-ben munkahelyén baloldali tömörülést szervezett. Mindezek után a háborút követően itthon nem vették fel a Magyar Kommunista Pártba, és Rajk László megtagadta korábbi barátságukat.

[26] Vida István: *Orosz levéltári források az 1944 őszi moszkvai kormányátalakítási tárgyalásokról*. In: Feitl István (szerk.): *Az ideiglenes nemzetgyűlés és az ideiglenes nemzeti kormány 1944–1945*. Politikatörténeti Alapítvány, Budapest, 1995, 11-12. o.

[27] Gudenus János-Szentirmay László: *Összetört címerek – A magyar arisztokrácia sorsa és az 1945 utáni meg-próbáltatások.* Mozaik Kiadó, Budapest, 1989, 92. o.

bevonta”.[28] Egyéb iránt megjegyzendő, hogy az elidegenedett moszkvai magyar kommunista emigránsok és a hazulról kiutazó küldöttségek tagjai kölcsönösen kerülték a találkozást, így Faust Imre is. *„Magam beszéltem vele. Rákosival nem állt szóba.”* – írja visszaemlékezésében dr. Ganczaugh Béla.[29]

„c./ Tudomással bírás illegális mozgalomról és annak fel nem jelentése.

Zerkowitz Oszkár ellen a vád a következő volt:

Csak a b./ és c./ pontokban foglaltak voltak vád tárgyává téve.

Amint az aktát végre kézhez kaphattam, azonnal megállapítottam, hogy az ügydarab érkeztetésének dátuma meg van hamisítva. Ennek a dátumnak óriási jelentősége volt, mert statáriális ügyeknél, a törvény értelmében e dátumtól számított nyolc napon belül kell az illetékes parancsnoknak a statáriális eljárást elrendelni, illetőleg az elrendelést aláírni. Ez az elrendelés ill. aláírás az előírt nyolc napon túl történt, ezért kellett az érkeztetés dátumát meghamisítani. A hamisítás nagyon jól sikerült és a változtatás csak bizonyos világítás ill. átvilágítás mellett volt felismerhető. Tiszta szerencse, hogy észrevettem és azonnal megmutattam a mellettem ülő másik ügydarabot tanulmányozó két ügyvédnek. Nevezettek így igazolhatták, hogy a változtatást nem én eszközöltem.

A hamisítás felfedezése után, azt közöltem az ügy bírájával, dr. Borsos Elek hadbíró őrnaggyal, aki elismerve annak fennforgását jelentette e körülményt a bíróság vezetőjének, dr. Dominich Vilmos hadbíró őrnagynak. Tekintettel arra, hogy a hamisítás folytán pontosan már nem lehetett megállapítani az ügydarab érkezésének idejét és így a fenti nyolc nap kezdetét, ezért felfedezésem és erélyes követelésem következtében el kellett rendelni ez ügyben a rendes

[28] Uo. 193. o.
[29] Családi Emléktár, E539/4.

bírói eljárást. Ennek óriási jelentősége volt, mert halálbüntetést ugyan még így is ki lehetett szabni, de tekintettel a vád különböző súlyosságára, Zerkowitz Oszkár élete már ekkor megmentettnek volt tekintendő.

Hála Istennek, a megtartott főtárgyaláson sikerült Zerkowitz Péter életét is megmenteni, aki életfogytiglani, Zerkowitz Oszkár pedig, 15 évi fegyházat kapott.

Tudomásom szerint Balassa Bálint csendőr főhadnagyot a jászberényi fogolytáborban felismerték és fogolytársai az orosz hatóságoknál feljelentették. Ennek következtében letartóztatásba került a Népügyészséghez való áttétel céljából."

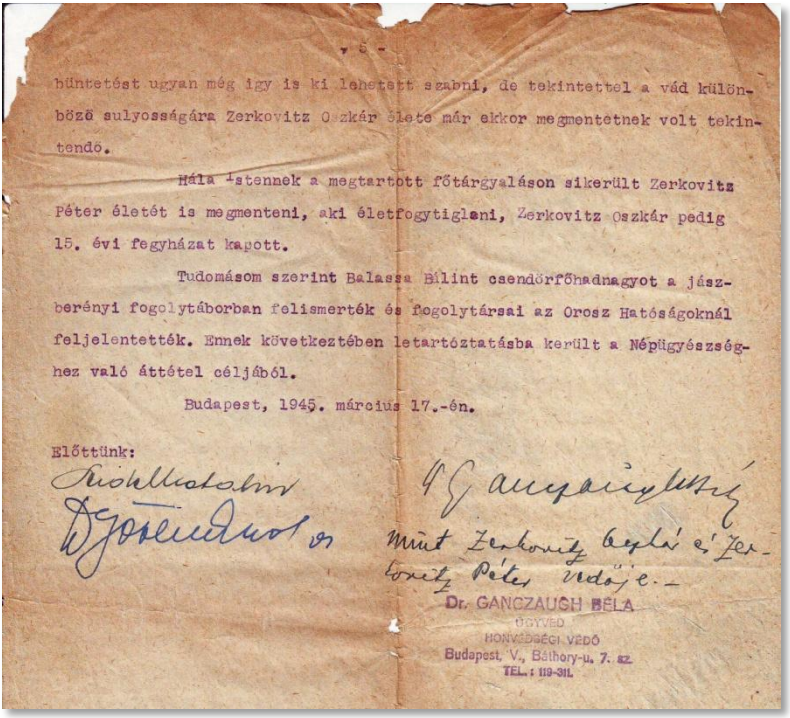

- 2 -

büntetést ugyan még így is ki lehetett szabni, de tekintettel a vád különböző sulyosságára Zerkovitz Oszkár élete már ekkor megmentetnek volt tekintendő.

Hála Istennek a megtartott főtárgyaláson sikerült Zerkovitz Péter életét is megmenteni, aki életfogytiglani, Zerkovitz Oszkár pedig 15. évi fegyházat kapott.

Tudomásom szerint Balassa Bálint csendőrfőhadnagyot a jászberényi fogolytáborban felismerték és fogolytársai az Orosz Hatóságoknál feljelentették. Ennek következtében letartóztatásba került a Népügyészséghez való áttétel céljából.

Budapest, 1945. március 17.-én.

Előttünk:

mint Zerkovitz Oszkár és Zerkovitz Péter védője.-

Dr. GANCZAUGH BÉLA
ÜGYVÉD
HONVÉDSÉGI VÉDŐ
Budapest, V., Báthory-u. 7. sz.
TEL.: 119-311.

dr. Ganczaugh Béla összefoglalója (kézirat, 1945)

Dr. Ganczaugh Béla 1976. jan. 26-i visszaemlékezéséből további részletek derülnek ki:[30]

„Később tudtam meg Zerkowtiz Oszkártól, hogy a teljes magyar ellenállás vezetősége szerepelt a listán, akik a megsemmisítésem által megmenekültek, illetőleg rejtve maradhattak. Hát ezért voltak nevezetesek ezek a beszélgetések; főleg a második.

E megsemmisítésről valamit megneszelhettek a Számonkérő Szék[31] emberei, mert másnap Balassa Bálint csendőrhadnagy (az egyik számonkérő széki[32] vezető) a Margit körúti épület első emeletén megfogott és a következőt mondta, a tőle szokásos gúnyos mosoly kíséretében (közben a jobb keze három ujjával a füle mellett a haját borzolta): ügyvéd úr, akit maga menteget, már bent van, elcsíptük; már többször majdnem megvolt, de maga mindig keresztbe tette a lábát (ezt mutatta is!) és mi átestünk rajta. Majd még beszélünk.

Én többeket mentegettem és nem tudtam, kire gondoljak és vártam a fejleményeket. Még sok gondot okozott ez nekem. Ma sem tudom, Balassa kire gondolt, valószínűleg Faust Imrére, de őt sohasem tartóztatták le és így Balassa ijesztése beugratás akart lenni. De lehet, hogy ő téves jelentést kapott, s ennek hatása alatt kötött belém. De lehet, hogy az eltüntetett névsor valamelyik tagjára gondolt.

Telt az idő és veszedelmesen közeledett a tárgyalás napja. Közben a súlyosabb foglyokat átvitték Sopronkőhidára [dec. 12. – M. I.]. Dominich, bíróságával együtt áttelepült oda. Tudtuk, hogy a tárgyalás ott lesz megtartva. Mivel rendes eljárásról volt szó, tehát halálbüntetés esetén szóba jöhetett a kegyelmezés kérdése is. Mint már említettem, halálbüntetést csak Zerkowitz Péter esetében vettünk számításba, ezért úgy kellett intézni a dolgot, hogy a kegyelmezés

[30] Családi Emléktár, E505.
[31] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.
[32] Ua.

ténye biztosítható legyen. Akkor a statáriális ügyekbe fontos beleszólása volt a Kovarcz-féle minisztériumnak.[33]

Itt kellett összeköttetést keresni a siker érdekében. Ez sikerült is. Volt valaki, aki a minisztériumban 100.000 pengőért vállalta, hogy biztosítja a kegyelmet, ha halálbüntetés lenne. E pénz megszerzésére egy nap állt rendelkezésemre. Azonnal felkerestem Zerkowitz Oszkár titkárnőjét a pincegazdaság irodájában, Schramek Ilust (később férjezett Razsovich Józsefné), és feladtam neki a leckét a pénz megszerzésére vonatkozóan. Ő azonnal intézkedett, felhívta a németek egyik ellátó részlegét és felajánlott eladásra annyi bort, amelyből fedezni lehetett a szükséges összeget. A pénzt egy meghatározott személynek kellett átadnia. Az eladás és a pénz kifizetése egy nap alatt megtörtént. Az ügy azért vált annyira sürgőssé, mert Dominich néhány napra Pestre érkezett és ezalatt akartuk az ügyet letárgyaltatni a helyettesével, akivel lehetett beszélni. Szőllősivel a szerepeket úgy osztottuk fel, hogy ő elutazott napokra Sopronkőhidára és ott tartotta a frontot. Dominich helyettese hajlott a kérésre és azonnalra kitűzte a tárgyalást (vállalta Dominich szemrehányását), a védelmet mindkét vádlott érdekében Szőllősi látta el, én Pesten tartottam a frontot és vártam a telefont az eredményről. Ha az ítélet halálos, akkor azonnal diszponálnom kellett volna a pénz továbbításáról, mert az iratokat futár hozta volna Pestre és másnap döntöttünk volna a kegyelem kérdésében. A telefon azonban kedvező hírt adott: mindkét vádlott büntetése életfogytiglan,

[33] Kovarcz Emil 1920-ban részt vett Somogyi Béla és Bacsó Béla kommunista újságírók meggyilkolásában, 1939-ben részese a Dohány utcai zsinagóga elleni merényletnek. A Nyilaskeresztes Párt egyik vezetője lett, majd a nyilasok fellépésének egyik szervezője. Szálasi Ferenc kormányában a „nemzet totális mozgósításával és harcbavetésével megbízott tárca nélküli miniszter." [Magyar Életrajzi Lexikon, Arcanum Könyvtár.]

vagy, ahogy akkor mondták, „rendszerfogytiglan" volt. Ez az ítélet az életet jelentette és az mindent jelentett.

Ha jól emlékszem, másnap volt Szenteste napja, vagyis Budapest körülzárása. Nekem ekkor kellett volna átvennem a célját vesztett pénzt, de ekkora összeget az ünnepek alatt nem akarván magamnál tartani, aznap nem mentem át Pestre a „hű kézhez" (nevére már nem emlékszem, de Z. Oszkár barátja volt) és az ostrom alatt sem. A pénzt soha nem vettem át, pedig a későbbi beszélgetés során Zerkowitz Oszkár ezt honoráriumnak szánta részünkre megmentésükért. Úgy tudom, hogy a „hű kéz" Zerkowitz Oszkárnak sem fizette vissza ezt a pénzt. Amikor erről szó volt, Zerkowitz Oszkár csak legyintett és annyit mondott: — fontos, hogy élünk."

A megmentett vádlottak édesanyja, 1945. június 12-i nyilatkozatában így emlékszik vissza:[34]

„Fiaimat az Ellenállási Mozgalomban való részvétel miatt a Nemzeti Számonkérő Szervezet[35] múlt év novemberében letartóztatta. A honvéd ügyészség hűtlenség bűntettével vádolta meg őket. A hírhedt Dominich féle vérbíróság statáriális eljárást rendelt el ügyükben. Fiaim védelmükkel dr. Ganczaugh Béla budapesti gyakorló ügyvéd, honvédségi védőt bízták meg. Nevezett védenceivel letartóztatásuk után nyomban összeköttetést keresett a fogházban, mert mint az Ellenállási Mozgalom tagja mindenekelőtt fontosnak tartotta a mielőbbi érintkezés felvételét védenceivel és a tőlük kapott utasítások alapján az áruló nyomok eltüntetését, valamint a Mozgalom még szabadon lévő tagjainak ilyetén való megmentését. Sikerült is szabálytalan beszélgetési engedély segítségével fiaimmal beszélnie. Eme engedély megszerzésével és felhasználásával dr. Ganczaugh Béla ügyvéd messze túllépte a védői hatáskör határát és

[34] BFL IX. 282. Ü. 8385. Ellenjegyezte: dr. Somóczi Lóránt tanú.
[35] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.

az akkori viszonyok mellett életét kockáztatta azzal, hogy a nyomozás befejezése előtt szabálytalan úton beszélt fiaimmal, és a tőlük kapott utasítások alapján mindent megtett a nyomok eltüntetésére és a Mozgalom tagjainak megmentésére.

Fiaim és az Ellenállási Mozgalom szempontjából azért volt felbecsülhetetlen jelentősége a védővel folytatott eme illegális beszélgetéseknek, mert e beszélgetéseik során fiaim egyrészt értesültek a védőn keresztül egymás vallomásának tartalmáról, másrészt utasítást tudtak adni a nyomok eltüntetésére és személyek figyelmeztetésére.

Dr. Ganczaugh Béla védő az utasítások értelmében még aznap intézkedett és e gyors intézkedésének lehet köszönni, hogy az Ellenállási Mozgalom két vezető tagja Faust Imre és dr. Hives Henrik el tudtak rejtőzni és megmenekülni az üldözés elől. A legfontosabb nyomok egyikét dr. Ganczaugh Béla védővel együtt tüntettük el. Ez egy papírlap volt, amelyre a Mozgalom tagjainak neve és címe, valamint telefonszáma volt felírva. E papírlapot fiaim utasítása alapján együtt találtuk meg a könyvtár egy kötetében és együtt semmisítettük meg." […]

Zerkowitzék tevékenységének jelentőségét, egyben dr. Ganczaugh Béla közreműködésének súlyát még jobban fel tudjuk mérni, ha az eddigieket kiegészítjük azzal, ami annak idején rejtve maradt – talán még az édesanya és a honvédségi védő elől is –, a Zerkowitz testvérek hajmeresztő kapcsolati szálainak felfedésével.

Mindenekelőtt látnunk kell az ellenállás szervezésében betöltött szerepüket. Ők indították el a mozgalom erősítésére további pillérek építését a rendőrség, a detektívtestület, sőt a csendőrség berkein belül is. Céljuk a nyilasok beazonosítása, szemmel tartása, egy adott jelre letartóztatásuk és átadásuk egy későbbi, a szovjet csapatok beérkezése előtti időpontban. Emellett Zerkowitz Oszkár *„a csendőrök és*

rendőrök szervezőivel abban is megállapodott, hogy az orosz csapatok bevonulása előtt megalakítandó különítményekkel rajtaütésszerűen le fogják szerelni és ártalmatlanná fogják tenni az aláaknázott dunai hidakat őrző német katonai őrségeket, hogy ennek következtében a bevonuló szovjet csapatok zavartalanul tudjanak átjutni Budára az ellenség üldözésére és a nemzeti kincset jelentő hidakat a rombolástól meg tudják menteni."[36] A helyszíni szemlék megtartásáig sikerült eljutniuk.

Az események közül először is említenünk kell egy kiemelkedő „hadműveletet", amely még a katonai ellenállási mozgalom lefejezése (november 22.) előtt jó egy héttel történt.[37]

– Irány a reptér! Ez volt a döntés Nagy Jenő vezérkari ezredes, az ellenállási mozgalom katonai vezetőjének tervei szerint, mégpedig a Balatonkiliti melletti katonai szükségrepülőtér, onnan kellett felszállnia az ellopott gépnek, fedélzetén Simonffy-Tóth Ernő vezérkari őrnaggyal, Hives Henrik miniszterelnökségi titkárral és Péter Gábor kommunista pártvezetővel, moszkvai úti céllal. Utóbbi két embert november 13-án a Zerkowitz család autója vitte a gamászapusztai reptérre. A jármű az időközben Budapest felé özönlő német egységek vonulása miatt leszorult az útról, defektet is kapott, végül a helyszín felé robogva a polgári ellenállók már csak a felszálló gépet láthatták – rajta Simonffyval és társaival –, amelyre már lőttek is. Az autót az akkor még szabadlábon lévő Zerkowitz Oszkár vezette.[38]

---

[36] BFL IX. 282. Ü. 8385/2. Huba Gyula detektív csoportvezető vallomása, 1945-04-10.

[37] Simonffy András: *Kompország katonái.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1981, 223–228. o.

[38] A nyilasok és az ellenállók közötti harc ekkorra már a vége felé közeledett. Dr. Ganczaugh védencei közül Békeffi Gábort már november 4-én letartóztatták, nyomában Zerkowitz Pétert 12-ikén – előző este (!) – hurcolták el egy Váci utcai söröző̈ből. Zerkowitz Oszkár még ezután is

A csonka „delegáció” mégis sikerrel dolgozott a debreceni ideiglenes kormány megalakításán. A Magyar Front nevében, a Simonffy-Tóth Ernő által a Szovjetunió Külügyi Népbiztosához írt november 25-i jelentésben a felsorolt kormánytagok között Faust Imre neve is szerepel,[39] köszönhetően annak, hogy személyét sikeresen mentették a számonkérők elől.[40]

Aztán utalnunk kell egy önállóan tevékenykedő náciellenes csoportra, amelynek vezetője Haraszti Gábor zsidó származású ügyvéd, Albert néven az angol titkosszolgálat ügynöke volt, főnöke Howie hírszerző ezredes[41]. A csoport együtt dolgozott a holland és a lengyel ellenállókkal, Tito partizánjaival, és a híres zsidó ejtőernyős különítménnyel Palesztinából, amellyel közös tevékenységbe kezdtek Magyarországon.

A csoport tagjától, Schandl Károlytól a következőket tudjuk meg. 1930 után Lengyelországban egy cserkésztalálkozón barátságba került egy lengyel hazafival, aki 1939 őszén hazánkba menekült, és a

---

vállalta a reptéri utat, három nap múlva már őt is vitték a IV. Galamb u. 7. sz. lakásáról a Margit-körútra. – ÁBTL 3.1.9. V-103725/9.

[39] Simonffy: i. m. 384. o.

[40] 1944. december 5-én Zsindely Ferenc írja naplójában: „*[Makkai János – M. I.]* Most abban van, hogy Bethlen lesz majd az új világ miniszterelnöke, a kormányban Veres Péter és Faust Imre lesz a két kommunista miniszter.” – Szekér Nóra: Miniszter a frontvonalban. Zsindely Ferenc naplója 1941. február 25.—1946. március 9. ÁBTL-Kronosz, Budapest-Pécs, 2021, 628. o. *[A továbbiakban: Zsindely]*

[41] Charles T. Howie dél-afrikai angol tüzérezredes, aki egy sziléziai német hadifogolytáborból 1943-ban Magyar-országra szökött, és a német megszállás után elrejtőzve kapcsolatban maradt a Várral. Szept. 20-án a kormányzó őt kérte fel, hogy Náday tábornokkal repüljenek Olasz-országba, és szóban közöljék fegyverszüneti szándékát. Howie régóta kapcsolatban volt Angliával rádióadón, éjjel ő küldte az első táviratot. [Vida: i. m. 12. o. – *Vattay Antal naplója 1944—1945*. Vígh Károly feldolgozása. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990, 52. o.] – Ezek után már lehet elképzelésünk arról, milyen szinten működtek együtt a Zerkowitz fivérek, akiket dr. Ganczaughnak mindenáron védenie kellett.

csoportjuk bujtatta. Aztán többen is jöttek. E csoportban tevékenykedett Haraszti Gábor *[fedőneve: Albert]* is, aki a német internálótáborokból hozzánk szökött angol, francia és holland szövetséges foglyokat oltalmazta. 1944 elején Tito partizánjaival Alexandriába ment kiképzésre, majd onnan már, mint brit hírszerző tisztet, egy Bariból jövő géppel dobták le azzal a feladattal, hogy szervezze és vezesse ezt a csoportot. Albert megszervezte az említett hadifoglyok átjuttatását Titoékhoz, ahonnan aztán az Alexandriából vagy Bariból érkező katonai gépek hetente vitték tovább őket a visszaúton. (Emlékszünk még ugye, Szenes Anna életútjára?)

Az egyébként volt piarista diákokból álló baráti csoportban dolgozott keményen Zerkowitz Péter is. Oly annyira, hogy még rádión is forgalmazott, amelyet Haraszti rejtett el nála a családi villában Budán. Később az angolok számára ő lett a kulcsember a csapatban.

Az oroszok közeledése arra bátorította az ellenállókat, hogy kapcsolatot kezdeményezzenek velük. Haraszti az orosz parancsnok elébe ment, hogy élelmet kérjen szökött hadifoglyai számára. Az NKVD kihallgatta angol társával együtt és rögvest agyonlövette őket, a holland ellenállót és Schandlt 1944. dec. 8-án letartóztatták, utóbbi 1956-ig raboskodott a Szovjetunióban. [42] Haraszti és társai nem tudhatták előre, hogy amúgy logikus döntésük a halálba taszítja őket a vészkorszak végén, amikor a remélt megváltás helyett, egy másik birodalmi erő lépett a korábbi helyébe, számunkra barbár szokásokat és kegyetlenségeket hozván magukkal.

Zerkowitz Péter és Oszkár elkerülték a halál árnyékát, mert őket már korábban letartóztatták, így „biztonságban" voltak. Életük birtokában aztán Zerkowitzéknak utazásra is volt idejük. Először a Margit körúti fogházból busszal mentek Sopronkőhidára, ahol emberpróbáló kalandokat éltek át. Kis idő után írnokbeosztáshoz

[42] Schandl: i. m. 193. o.

jutottak, sőt, szabadidős tevékenység keretében fogolytársaikkal zenés fellépésre is elszánták magukat. Ennek a felemás életnek a Mauthausenbe induló halálmenet vetett véget, az utat odáig – emberéleteket is veszejtve – gyalogmenetben tették meg.

Amikor Zerkowitzék már nem jöhettek vissza, Szöllősi és Ganczaugh ügyvédek utaztak el hozzájuk, ők azonban mindig visszajöttek Budapestre. Utóbbi esetében ezek az utak is emlékezetesek maradtak, de a családnak is. Ma már idős gyermekei még emlékeznek az otthoni elbeszélésre, miszerint édesanyjuk szorgalmasan kötött téli melegítő kellékeket – fülvédőt, derékaljat, stucnit – a messzire induló édesapának, aki az út végét a kemény fagyos télben lovas szekéren tette meg a bekötőúton Sopronkőhidára, a Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzésének időpontjához közeli időkben.

Faust Imre könyvkiadó

A következő, tanúságot tevő volt üldözött 1948. jún.16-án dr. Márkus László ügyvéd által a következő nyilatkozatot foglaltatta írásba:[43]

„Alulírott Faust Imre könyvkiadó, budapesti /VIII. Rökk szilárd u. 5./ lakos felelősségem tudatában kijelentem a következőket:

Dr. Ganczaugh Béla budapesti /V. Báthory u. 7./ ügyvéd, honvédségi védő, az Ellenállási Mozgalom tagja, megbízást kapott múlt év novemberében a letartóztatásban lévő Zerkowitz Oszkár, és az ugyancsak letartóztatásban lévő Zerkowitz Péter védelmének ellátására. Előbbi az Ellenállási Mozgalom költségeinek finanszírozója volt. Mindketten az Ellenállási Mozgalomban való tevékeny részvételük miatt hűtlenség vádjával kerültek letartóztatatásba. A

[43] Családi Emléktár, E511/10.

hírhedt Dominich-féle honvéd-törvényszék statáriális eljárást rendelt el ügyükben.

Dr. Ganczaugh Béla védő a megbízás vétele után mindenekelőtt fontosnak tartotta (úgy a letartóztatottak, mint a Mozgalom szempontjából) a mielőbbi személyes érintkezés felvételét védenceivel és a tőlük kapott utasítások alapján az áruló nyomok eltüntetését, valamint a Mozgalom még szabadon lévő tagjainak ilyetén való megmentését. A letartóztatottakkal az érintkezés az akkori fokozott ellenőrzés és szigor mellett a legnagyobb nehézségekbe ütközött. Ennek ellenére sikerült a védőnek szabálytalan beszélgetési engedély segítségével védenceivel beszélnie. Ezen engedély megszerzésével és felhasználásával dr. Ganczaugh Béla ügyvéd messze túllépte a védői hatáskör határát és az akkori viszonyok mellett életét kockáztatta azzal, hogy a nyomozás befejezése előtt szabálytalan úton beszélt a foglyokkal és a tőlük kapott utasítások alapján mindent megtett a nyomok eltüntetésére, és a Mozgalom tagjainak megmentésére.

Dr. Ganczaugh Béla védő a foglyoktól kapott utasítások értelmében azonnal intézkedett. E gyors intézkedésnek lehet köszönni, hogy én Faust Imre, valamint dr. Hives Henrik miniszteri osztály-tanácsos idejében el tudtunk rejtőzni, és így megmenekülni az üldözés elől. Az ő gyors intézkedése figyelmeztetett a bekövetkezett veszélyre és így fokozottabb gondossággal ügyeltünk illegalitásunk megőrzésére, hogy semmiféle áruló nyom ne vezethesse a minket üldöző Nemzeti Számonkérő Szervezet[44] *nyomozóit tartózkodási helyünkre. Ha dr. Ganczaugh Béla védő útján idejében értesítést nem kapunk a Zerkowitz fivérek letartóztatásáról és a nyomozás akkori állásáról, valamint, ha nevezett a letartóztatottak lakásán saját kezűleg el nem tünteti a Mozgalomra vonatkozó feljegyzést és egyéb*

[44] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.

nyomokat, a Nemzeti Számonkérő Szervezetnek[45] *minden irányba kiterjedő nyomozása valószínűleg eredményre is vezetett volna és a mi sorsunk is hasonló lett volna a Zerkowitz fivéreékhez. […]*

Hangsúlyozom, hogy dr. Ganczaugh Béla védő fent ismertetett tevékenységével nemcsak védenceinek, a Zerkowitz fivéreknek életét mentette meg, hanem lelkiismeretes, gyors és ránézve kockázatos intézkedéseinek lehet köszönni, hogy én, valamint a Mozgalom igen sok tagja elrejtőzve ismeretlenek tudtunk maradni az üldözők előtt és ezáltal elkerültük letartóztatásunkat és annak következményeit."

Másutt Faust Imre további tudósítást ad zaklatott sorsáról, amely 1943 őszén indul a kistarcsai internáló táborral, ahonnan Bajcsy-Zsilinszky Endre segítségével szabadult. Utána már felgyorsultak az események, 1944 áprilisában nyilas letartóztatással a svábhegyi Gestapo-csoporthoz vitték, onnan pedig, a Mosonyi utcai toloncházba. Itt került szoros kapcsolatba Zerkowitz Oszkárral, aki szintén a Svábhegyről került oda, Hüvös Pál nevű közeli jó barátjával, aki a belvárosi híres csemegeáru cégnek a vezetője volt. Mindketten tiltott fegyvervásárlás és -rejtegetés miatt kerültek rendőrkézre és végül a toloncházba.

Zerkowitz Oszkár akkor még fiatal ember volt – emlékszik vissza Faust Imre – és egy dúsgazdag családi vállalat vezetője, amelyhez az 1700 holdas ercsi mintagazdaság, a Duna-parti két Klotild palota és a Vörösmarty téri Haas palota, a gróf Somssich féle budafoki borpincészet és más javak tartoztak. Önzetlen, bajtársias érzelmű ember volt, s ezzel az anyagi háttérrel maga mögött, megvesztegette a toloncház tisztikarát, kapcsolatot épített ki velük, így ő és társai kedvezményekhez jutottak. Ezekből a legfontosabb az volt, hogy kapcsolatot tudtak tartani a külvilággal, sőt, Zerkowitz Péter rendszeresen bejárt a toloncházba és hírekkel látta el az őrizeteseket.

[45] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.

Fontos volt tudniuk a Hives Henrik miniszteri tanácsostól származó értesüléseket, amelyek többek között a hadsereg vezetőinek növekvő számáról szóltak a kiugrás mellett, hiszen ez erőt adott az ellenállási mozgalom tagjainak a további küzdelemhez.[46]

(Emlékszünk még ugye arra, hogy Zerkowitzék pénzelték az „amatőr" fegyverszüneti küldöttség útját is Moszkvába?)

Békeffi Gábor humorista

Az előző történet indulásához közeli időben vádat emeltek Békeffi Gábor közismert konferanszié és humorista ellen kémkedés bűntette miatt, ami erősen megdöbbentette a közvéleményt. A vádat dr. Dominich Vilmos ügyész képviselte. Maga dr. Ganczaugh Béla honvédségi védő a vádlott megmentésére így emlékszik vissza:[47]

„1944 őszén már csaknem minden bűncselekmény statáriális eljárásra került.

Ekkor kaptam megbízást Békeffi Lászlóné szül. Gáti Gittától, fia Békeffi Gábor védelmére, aki a katonai ügyészség foglya volt.[48]

Békeffi Gábor zsidó származása ellenére már kereszténynek született. Lakásán több munka-szolgálatost bújtatott és ezeknek hamis igazoló papírokat szerzett, illetőleg maga is készített. A vád ellene hamis közokiratok készítése, tehát közokirat-hamisítás volt. E bűncselekmény is statáriális volt akkor.

A megbízás elvállalásakor 3000 pengő honoráriumot kötöttem ki.

---

[46] Pintér István: *Faust Imre visszaemlékezése a nem hivatalos magyar fegyverszüneti delegáció moszkvai útjáról*. Párttörténeti Közlemények, 1981/2, 191-207. o.

[47] Családi Emléktár, E505.

[48] Kerék Lászlóné vallomása szerint 1944. november 4-én éjszaka csendőr-nyomozók hurcolták el kétéves fiával együtt Békeffi Gábor IV. Váci u. 9. sz lakásáról, ahol Jelinek Lipóttal, Gáspár Évával együtt rejtőzködtek. – ÁBTL 3.1.9. V-103725/5.

Még aznap délután bementem a börtönbe beszélni Békeffi Gáborral, aki tájékoztatott a cselekményekről. Közölte, hogy a hamis okiratok a bíróság birtokában vannak, de ő tagadta, hogy az összes hamisítvány tőle származna.

A tárgyalás a következő napon volt, és akkor a tárgyalásra várva Békeffi Gábor megkérdezte, hogy milyen összegben állapodtam meg az édesanyjával a védelem ellátásáért. Megmutattam neki a megállapodást, amit elolvasva tollat kért és a következő szöveget írta rá: »30.000, Harmincezer pengő, ha életben maradok.«[49]

A hadbíró igen tárgyilagosan vezette a tárgyalást. Példa erre a következő jelenet: szünetben kiürítette a tárgyalószobát és csak ő és én maradtunk bent; akkor a bűnjelek közt lapozva azt mondta, rámutatva a két-három hamis okiratra, hogy ezek is a vádlottól származnak, de mivel az ügyész ezeket nem tette vád tárgyává, ő e hamisítványokat nem veszi észre.

Végül sikerült a védelmet úgy irányítanom, hogy a statáriális bíróság az ügyet rendes eljárásra utalta. A rendes eljárásra – úgy emlékszem – tízévi fegyházat kapott a vádlott.[50] *Ezt az ítéletet tudomásul vettük és az ügyész sem fellebbezte meg. Ez a siker mutatja, hogy összeköttetéssel még 1944 késő őszén is sokat el lehetett érni.*

Békeffi Gábor természetesen a büntetést nem töltötte le, és az általa felajánlott honoráriumot részletekben – már, mint a Pódium igazgatója, amit apja jogán tovább folytatott (a mostani Irodalmi Színpad épületében) – kiegyenlítette, természetesen inflációs pengőben.

---

[49] Családi Emléktár, E528.

[50] Kádár Gyula VKF2 ezredes, a Gestapo foglya, így emlékszik: „A hadbírói kihallgatás után szabadon mozgunk a rabkórházban. Ismerős csak Békeffi, a színész, akit 15 évre ítéltek kémkedés miatt." Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978, 693. o. *[A továbbiakban: Kádár Gyula]*

Ebben az ügyben voltak érdekes epizódok. Békeffi Gábort a Számonkérő Szék[51] *tartóztatta le és ügyében a hírhedt Balassa Bálint csendőr főhadnagy nyomozott. Pribékjei a kihallgatás alatt annyira bántalmazták, hogy eltörték Békeffi Gábor egyik kisujját.*[52] *E sérülésről Balassa természetesen tudott, és a következő napon maga elé vezettette Békeffit, majd a tőle szokásos behízelgő hangon a következőket mondta: »Gabikám, hallom megsérült az ujjad? Mutasd csak!« Békeffi Gábor a részvétteljes hang hallatára az asztalra előrenyújtotta kezét, és ekkor Balassa villámgyorsan öklével ráütött a törött ujjra. Azt még egyszer eltörte.*[53]

Ezt a borzasztó fájdalmat Békeffi Gábor a következőképpen »torolta« meg.

A felszabadulás után Balassát letartóztatták és a Markó utcában volt fogoly. Egy alkalommal odamentem beszélni valakivel és az ételbeadásnál sorban állva ott látom Békeffit. Megszólítottam: »mit keresel itt?« Mire ő: »Balassának viszek be két szál gyulait, hadd lássa, kettőnk közül ki az úr.«

Balassa egyébként mindenkit le tudott venni a lábáról. Így jártak az akkori özvegyek: Kissné, Tarcsayné, Nagyné, akik mind tudtak tanúvallomásuk során valamit kedvező színben előadni Balassával kapcsolatban. Ennek meg is volt a hatása; Balassát nem ítélték

---

[51] A név helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete.

[52] ÁBTL 3. 1. 9. V-145705/208. Békeffi vallomása ezt megerősíti: ÁBTL 3.1.9. V-103725/14.

[53] Akadt még nála is buzgóbb lator a történetben. Balassa alosztályába tartozott Kerekes Sándor nyomozó csend-őrőrmester, aki korábban részt vett Zerkowitz Péter elfogásában, majd Zerkowitz Oszkár kihallgatásában is. Utóbbit verte és villanyozta. November 4-én fogták el Békeffi Gábort, aki zsidókat bújtatott, és maga is hamis papírokkal bujkált. A konferanszié karját három helyen törték el a csendőrök. [Kovács Tamás: *A Nemzeti Számonkérő Különítmény*. In: Múltunk, 2006/3, 91. o.] – ÁBTL 3.1.9. V-103725/5.

halálra, hanem csak tízévi fegyházra. (Csak később ítélték halálra és végezték ki egy további bűncselekmény-sorozat kiderülésekor.)

A Békeffi ügyében ítélkező hadbíró – nevét sajnos elfelejtettem, csak arra emlékszem, hogy román hangzása volt – saját igazolási tárgyalására engem beidéztetett tanúnak és feltette a kérdést, hogy emlékszem-e, hogy ő »nem vette észre« a Békeffi-ügyben a hamis okiratok egy részét? Én természetesen igenlő választ adtam és mindenben megerősítettem védekezését. Vallomásom folytán igazoltnak mondták ki a volt hadbírót."

A megmentett vádlott, 1945. június 6-i nyilatkozatában így nyugtázza a történteket:[54]

„ […] Védőm váratlan lemondása következtében édesanyám a főtárgyalás napját megelőző este dr. Ganczaugh Béla budapesti gyakorló ügyvéd, honvédségi védőt kérte fel védelmem ellátására.

Nevezett – habár anyagi eszközök nem állottak rendelkezésünkre, demokratikus haladó szellemű gondolkodásmódjához híven – a védelmet vállalta, még aznap este ügyem aktáját a bíróságon áttanulmányozta és engem is ugyanakkor meglátogatott a fogházban.

A másnapi statáriális főtárgyaláson dr. Ganczaugh Béla védőm lelkiismeretes és a szokott határon túlmenő hathatós védelme következtében a bíróság – határozatában mindenben elfogadva védőm érvelését – saját illetéktelenségét mondta ki és ügyemet rendes bírósághoz tette át.

A rendes bíróság ugyancsak védőm hathatós védelme folytán már csak kétrendbeli közokirat hamisításban mondott ki bűnösnek."

dr. Ganczaugh Béláné Ambrózy Magdolna

[54] Családi Emléktár, E511/4.

A családi hagyatékban egy irattöredéken a következő szövegrész olvasható, amelyről lerí, hogy a létező szocializmus kibontakozása idején készült, mindazonáltal fontos adatokat is tartalmaz az utókor kutatója számára:[55]

[…] *„férjem mint ügyvéd 1944. év december havában részt vett azon földalatti mozgalomban, amelynek tagjai vitéz Szépkuthy Károly főhadnagy, Szépkuthy István zászlós, Juhász Bálint vzk. őrnagy*[56]*, Simonyi és Baloghy századosok, valamint dr. Sugár Ferenc ügyvéd, Révay József*[57]*, Vöneky Imre és sokan mások voltak. – Ezen mozgalom felfedezése után kénytelen volt a nyilasok és németek elhurcolása ellen bujkálással védekezni. – Ezen időt megelőzően*

---

[55] Családi Emléktár, E511/6.

[56] Juhász Bálint vk. ezredes rajta volt az ellenállás vezetőinek névjegyzékén, amelyet dr. Ganczaugh Béla és Zerkowitz Oszkárné égettek el. Házasság révén került a Ganczaugh családba, amikor Ambrózy Magdolna nővérét, Ambrózy Ágnest vette feleségül. A 12. könnyű hadosztály vezérkari főnökeként 34 évesen vonult ki a keleti frontra. 1942. aug.-ban a Don menti Korotojaknál vívott harcokat vezette [Hadtörténeti Közlemények, 1989/3, 388–398. o.]. 1943. jan.-ban Scsucsjénél vezette a hatalmas veszteségekkel járó áttörést Tolna megyei katonáival. [Uo.: 1993/1, 119–144. o.] Példaképpé emelkedett, a családban csak „a scsucsjei hős”-ként emlegetik ma is. Hazatérése után az ellenállási mozgalom egyik vezető alakja lett. *[A család szóbeli közlése. – M.I.]*

[57] Helyesen: Révay Kálmán. Az ellenállási mozgalom tagja, a nyilasok lefogták, halálra ítélték, végül tíz év börtönre ítélték. A kommunisták szintén halálra ítélték, de 1950-be ki is végezték. A család emlékezete szerint dr. Ganczaugh Béla szoros kapcsolatban állt vele, mindketten huszártisztek voltak.
Révay Kálmán vezérőrnagyot a Sólyom Lászlóval és társaival szemben indított büntetőeljárás során kihirdetett másodfokon jogerőssé vált ítélet után fosztották meg életétől. Ám előtte – kor- és kórtörténet – ő vezényelte a díszszázadot Pálffy György és három társa kivégzésekor 1949 októberében!” – prof. dr. Zinner Tibor szíves kiegészítése. Forrás: Okváth Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*. Történeti Hivatal, Budapest, 2001, 155. o.

több olyan védelmet látott el, amelyben a vádlottak életüket köszönhetik közbenjárásának. Így védője volt Zerkowitz Oszkár és Péternek, akiket életfogytiglani fegyházra ítéltek, ezt igazolhatja a mozgalmukban részt vett Faust Imre /Rökk szilárd utca 5/, Békeffi Gábornak, Békeffi László fiának, akit statáriumtól mentett meg, és akinek szökését elősegítette, továbbá, Bíró Lászlóné szül. Holstein Líviának, a kommunista párt VIII. ker. titkárnőjének, akinek szökését elősegítve az elhurcolástól mentett meg. Férjem minden tevékenysége magyar érzelmű, német- és fasisztaellenes volt."

Figyelemre méltó ebben a közlésben az akkori „vonalas" stílusra jellemző három kifejezés: a *földalatti mozgalom,* a *fasisztaellenes*ség és a *kommunista párt* említése. Erre a jelenségre, a tanulmány elején történt utalásunk – a korábbi vallomások hasonló fordulatait követően – itt köszön vissza a legérzékletesebben.

dr. Ganczaugh Béláné Ambrózy Magdolna (1942)

Miért is? Mert ez a „választékos” fogalmazás egy olyan, a kommunista hatalom szemében osztályidegen, konzervatív, egyházi nevelést kapott édesanyától származik, akinek a férjét az ÁVH elhurcolta és kényszermunkatáborba zárta, így egyedül és kereset nélkül maradt három gyermekükkel. Az irattöredék egy kérvény részét képezi, amelyben helyettesítő pedagógusi állásért bátorkodott folyamodni. A levelet tehát, egy kétségbeesésében belső könyörgéssel segítséget kérő asszony írta, aki az akkori durva lelki és szellemi elnyomás alatt, tudatosan és szándékosan az elvtársak kedvelt és csépelt szóhasználatát alkalmazta – hátha az is számít valamit az elbírálásnál. Ilyen erős baloldali kifejezéseket amúgy a középosztály tagjai, így ő maga, vagy hívő családja, de még társasági körökben sem használtak.

Nincs leírva, de halála előtt még elmesélte az édesanya a gyermekeinek, miképpen kerülte el apjuk azt, hogy a Margit híd felrobbanásának áldozata legyen. Egyik nap a Fő utcai bíróságról átutazott Pestre, hogy a gettó lakói közül valakinek élelmet adjon be. Ez a művelet kissé elhúzódott, így dr. Ganczaugh Béla késésbe került, és emiatt futásba kezdve akarta elérni a Margit híd pesti hídfőjénél álló villamost, amely azonban hamarabb kihúzott a híd felé. Bosszankodással várta a következő járatot, amikor váratlanul fülsüketítő robaj hasított a levegőbe, a híd megemelkedett, majd roncsként a Duna vizébe zuhant. Amikor a híd felé futottak az emberek, már félig a vízben látták fennakadni az előző villamost, a járműveket, és hallották jajveszékelni a sebesülteket. A tragédia 1944. nov. 4-én 14 óra körül történt. Dr. Ganczaugh Béla oltalom alatt állhatott, lekéste a halál villamosát, életben maradt.

dr. Dominich Vilmos hadbíró

Kitől félthette legjobban az áldozatkész feleség huszárhadnagy férjurát, dr. Ganczaugh Bélát? Leginkább a kevésbé huszáros

kiállású, ám a hatalmával bátran visszaélő, ki ha nem én dr. Dominich Vilmos hadbíró őrnagytól, aki a hírhedt VKF III. Bíróságnak a vezetője volt a Margit körúti fogházban és Sopronkőhidán.

Jellemzése helyett álljon itt egy sokatmondó történet 1941-ből szovjet területen. *„Dominich hadbíró-százados azon panaszkodott, hogy nincs egyetlen ügye sem, pedig egy-két »kémet« már fel kellett volna akasztania ahhoz, hogy ő is kaphasson háborús kitüntetést hadjárati érdemeiért. Pár nap múlva segített magán: elfogott egy szerencsétlen kislányt, aki az út menti árokban lapulva leste az arra vonuló huszárokat, s aki aztán »bevallotta«, hogy őt rádióval felszerelve kémkedési célokból hagyták vissza. A rádiót ugyan nem találták meg, de azért a lányt a falu közepén felkötötték."*[58]

Miért volt veszélyes ellenfél Dominich? Erre a választ maga adta meg. *„Tőle megkérdezték egyszer, hogy vajon mi értelme az utolsó pillanatban ennyi értelmetlen halálos ítéletet végrehajtani. Azt válaszolta: azért, mert ha ő nem végeztetné ki ezeket, akkor hamarosan ezek végeztetnék ki őt."*[59] Háborúk idején sportolás helyett bizony indul ilyen alantas versenyszám.

„Az ítélőszék, különösen ha Dominich Vilmos hadbíró vezette, sem Budapesten, sem pedig később Sopronkőhidán nem ismert kegyelmet. Dominich mint jogász mindazonáltal adott arra, hogy az eljárások és a perek formailag kifogástalanok legyenek. Így a vádlottaknak volt kirendelt védőjük, akik azonban nem sokat tehettek klienseikért."[60] Mindent összevetve mégsem mondhatjuk erre az

[58] Simonffy: i. m. 25. o.
[59] Almásy Pál: *Sopronkőhidai napló 1944–1945*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984, 29. o.
[60] Kovács: i. m. 85. o.

elvadult hadbíróra, hogy hétpróbás gazember. Ő ennél több volt, hiszen egymaga tizenegy igaz ügyért harcoló magyart küldött a halálba, de szerepéből kifolyólag még több ember életéért is felelős volt.[61] Dr. Ganczaugh Béla viszont azért volt veszélyes ellenfél az ő számára, mert egy formai védelemhez szokott kirendelt védő teljesítményét felülmúlva, vitézül kiállt, érvelt és győzni tudott a huszár virtus. A bástyát nem egyszer kiütötte a ló.

Ambrózyak az ellenállási mozgalomban

Ha már említettük dr. Ganczaugh Béláné Ambrózy Magdolna nevét és helyét a családban, akkor térjünk át leánykori nevét igénybe véve az Ambrózy nagycsaládra, amelynek tagjai szintén jelentős feladatokat vállaltak az ellenállási mozgalomban. Dr. Ganczaugh Béla tevékenységében a háttérben néhány Ambrózy is fontos szerepet játszhatott, így a családban ugyanúgy, mint a nagy politikában, létrejött a láthatatlan együttműködés, amelyet a közös társadalmi érdekek hívtak életre.

dr. Ambrózy Gyula kabinetfőnök

Elsőként kerüljön bemutatásra a legmagasabb tisztségben álló dr. sédeni Ambrózy Gyula, aki Budapesten és Berlinben doktorált állam- és jogtudományokból, és 1921 óta egyfolytában a kormányzói kabinetiroda tagja volt. A Főméltóságú Kormányzó sédeni Ambrózy Gyula dr.-nak érdemei elismeréséül a m. kir. titkos tanácsos méltóságot adományozta.[62] Tevékenységének ismertetése helyett kerüljenek terítékre azok – az általunk ismert – jelentősebb történetek, amelyek önmagukban is üzenetértékűek a kabinetfőnökké emelkedett hűséges alattvaló szerepét illetően.

[61] Almásy: i. m. 289. o.
[62] Magyar Élet, 1944-02-27.

Mindenekelőtt mutassunk rá *„arra a marxista történetírás által elhallgatott tényre, hogy a német megszállás előtti látható ellenállás legfőbb irányítója a kormányzó és környezete – elsősorban Ambrózy Gyula kabinetfőnök és Lázár Károly testőrparancsnok – volt”*.[63]

Egy másik forrás szerint Ambrózy és Mester Miklós 1944 márciusától szintén együtt dolgoztak. Később Mester kultuszállamtitkárként Ambrózy és Horthy beépített embere volt a Sztójay-kabinetben.[64]

Nem kevésbé fontos bemutatni kapcsolatát vitéz Vattay Antal altábornaggyal, aki a kormányzó Katonai Irodájának főnöke volt.

„Ambrózy Gyula, a Kabinet Iroda főnöke hasonló nézetet vallott. Munkám Ambrózyval nagyon kellemes volt. Kölcsönös barátság és bizalom jellemezte a viszonyt. És csak így volt lehetséges, hogy mindkét vonal munkája oda irányult, a háborút mielőbb befejezni. Soha semmiféle ellentét nem volt köztünk.” — emlékezett vissza a tábornok.[65]

„Ambrózy volt a kormányzói kabinetiroda főnöke. A kormányzóság esze. Ambrózy mindent tudott. Ő mondta meg Horthynak, hogy ki az, aki audienciára jön, és mit kell neki mondani. Ő írta a leveleket, a beszédeket, a memorandumokat. Ha 1944-ben, hatalmának megingása idején Horthy mégis… öreg kora és szerény tehetsége ellenére is viszonylag férfiasan tudott viselkedni, abban

[63] Czettler Antal: *A titkos diplomácia mestere*. Magyar Szemle, 2006-08-15.

[64] Tar Margaréta: *Horthy Miklós kabinetirodája, különös tekintettel Ambrózy Gyula tevékenységére*. Szakdolgozat, témavezető Szekér Nóra. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, 2014, 4. o.

[65] Vattay: i. m. 46. o.

döntő szerep jutott Ambrózy Gyula befolyásának. Ambrózyénak és Bethlenének."[66]

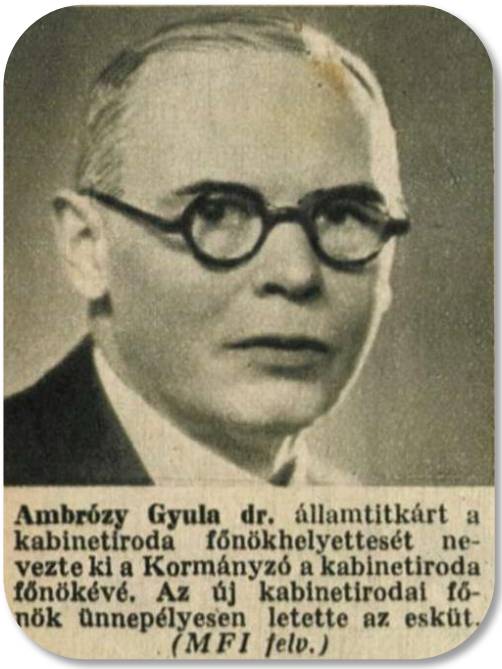
Ambrózy Gyula dr. államtitkárt a kabinetiroda főnökhelyettesét nevezte ki a Kormányzó a kabinetiroda főnökévé. Az új kabinetirodai főnök ünnepélyesen letette az esküt.
(MFI felv.)

dr. sédeni Ambrózy Gyula kabinetirodai főnök (1943)

Dr. sédeni Ambrózy Gyula tevékenységét akkor értékeljük helyesen, ha személyes tetteit és eredményeit nem önmagukban vizsgáljuk, hanem a mindkét irányba – tehát a kormányzóhoz felfelé, és a hűséges nemzeti erőkhöz „lefelé" – kifejtett közreműködését és a kölcsönhatások eredményét együttesen könyveljük el.[67]

[66] Tar: i. m. 6.o.

[67] A német megszállást követő március 20-án Zsindely Ferenc ezt írja a naplójába: „Telefonáltam Ambrózy Gyulának. Szegényre zúdul most

Számára a meghatározó terep a Szent-Iványi Domokos által vezetett láthatatlan és legerősebb németellenes szervezet, a mintegy százfős hálózat, a Magyar Függetlenségi Mozgalom tevékenysége volt.

Szent-Iványi fogalmazása szerint az MFM elsődleges célja az volt, hogy Horthy kormányzó mellé valakit vagy valamilyen szervezetet kell beállítani, amely őt céljaik mentén befolyásolja és irányítja.

Úgy döntöttek, a kormányzó fián keresztül próbálják meg Horthy irányítását. A Kiugrási Iroda létrehozásával pedig, azt akarták elérni, hogy a kormányzó bizalmi embereihez közel férkőzzenek. Ezek a személyek ifj. Horthy Miklós, Bárczy István és Ambrózy Gyula voltak.

A két szervezet Horthy Miklós támogatásával közösen dolgozott azon, hogy megteremtse a kiugrás katonai és politikai feltételeit. Többek között előkészítették a római és a két moszkvai bizottság kiutaztatását.[68] Mindkét szervezet folyamatos kapcsolatban volt Ambrózy Gyulával és általa a kormányzóval.[69]

1944. jún. 26-án a hirtelen összehívott Koronatanács ülésén Horthy, a kabinetiroda főnöke, az Ambrózy Gyula által írt néhány mondatot olvasta fel, amelyben állást foglalt a zsidók elhurcolásának leállítására – megtiltván egyben a magyar csendőrség közreműködését a Sonderkommando oldalán –, és felfedte a

---

minden. Az adminisztratív államtitkárok nemigen tudják, előre-e, vagy hátra? Az egy kabinetirodai főnök a fix pont." – Zsindely: i. m. 504. o.

[68] Összesen három fegyverszüneti küldöttség utazott ki a szövetségesekhez. Az első, Náday István vezds., társával Olaszországba repült. Második volt az „amatőr delegáció" báró Atzél Ede t. zls. vezetésével (Faust), harmadikként ment a Faragho-féle küldöttség; utóbbi kettő Moszkvába. Atzélék útjának történetéről részletes leírás olvasható Bokor Péter: *Zsákutca* c. könyvében.

[69] Tar: i. m. 11–13. o.

kormány eltökéltségét az ellenállás mellett a németekkel szemben ebben a kérdésben.[70]

Amikor a román kiugrás után aug. 29-én a kormányzó – a nemzetvédelmi képességek erősítésének szándékával – új kormányt jelölt ki, Sztójay Döme miniszterelnöknek mennie kellett. Ő a politikában gyakran alkalmazott furfanghoz folyamodott, és beteget jelentett.[71] Horthy erre fel Ambrózy Gyulát és Bárczy István államtitkárt Sztójay betegágyához küldte. Ambrózy elébe tette az írást, amelyben Sztójay felkéri Horthyt, fogadja el lemondását. A beteg egyetlen szó ellenvetés nélkül aláírta a papírt.[72]

A tárgyilagosság jegyében ide kívánkozik egy üldözött hitsorsos ügyvéd visszaemlékezése: *„Végezetül meg kell állapítanom, hogy a németek által megszállt Európában Lakatos Géza kormánya volt az egyetlen, amely nem volt németbérenc. És ha ez az idő a történelemnek csak egy pillanata volt, ez a mindössze hat hét, mégis a magyar történelem elismerésre és dicséretre méltó korszakának tekintendő.”*[73]

A szept. 11-i minisztertanácson a tagok nem szavazták meg a fegyverszünetkérést, ezért a kormányzó még este magához hívatta nejét, menyét, fiát, három tábornokot és Ambrózy Gyulát. Közölte velük, hogy a kiugrást mindenképp végre akarja hajtani, de miután e szándékával egyedül maradt, ő maga fog cselekedni. Így kerültek a fegyverszüneti ügyek a Horthy család és a kormányzói kabinet kezébe, majd a cselekvés mezején a Kiugrási Iroda tevékenységi

[70] Magyar Szó, Újvidék, Jugoszlávia, 1968-08-31.
[71] „Valahányszor nehéz helyzet adódott, ez a Sztójay mindjárt ágynak dőlt.” [Antal István sajtófőnök emlék-irataiból].
[72] Magyarország, 1964-04-26.
[73] Bálint Ákos: *Magánvélemény egy felesleges, de elkerülhetetlen háborúról 1914–1945*. Magyar Ügyvédi Kamara, Budapest, 2016, 168. o.

körébe.[74] A kovász szerepét a fejleményekben természetesen Ambrózy Gyula töltötte be.[75]

A Kiugrási Iroda elnöke ifj. Horthy Miklós, aki Szent-Iványi Domokos[76] és Soos Géza diplomatákon kívül szorosan együttműködött Ambrózy Gyula kabinetfőnökkel és bárcziházi Bárczy István államtitkárral. Ők készítették elő az 1944 őszén megindult fegyverszüneti tárgyalásokat. Emlékszünk még, elsőként utazott ki társaival Faust Imre, a küldetés költségeit Zerkowitz Oszkár fedezte.

Ambrózy Gyula legmagasabb szinten vitt szerepét az ellenállási mozgalomban jól jellemzi az a tény, hogy – az 1944. okt. 1-jei szigorúan titkos jegyzőkönyv szerint – a Moszkvában tárgyaló v. Faragho Gábor, dr. Szent-Iványi Domokos és gr. Teleki Géza háromfős küldöttség kezében Ambrózy Gyula – Magyarország kormányzójának kabinetfőnöke – aláírásával kiadott dokumentumok voltak.[77]

Nem kevésbé fontos körülmény az sem, hogy az utazáshoz szükséges útleveleket, megbízóleveleket saját maga állította ki, mivel az egész ügyet szigorúan titokban kellett tartani. Lakatoson kívül a kormány tagjai nem tudtak a megbízatásról. A tárgyalások anyagairól a kormányzó rádió útján értesült. A magyar delegáció naponta küldött kódolt üzeneteket a Várba, amit egy ott elhelyezett adó-vevő segítségével fogtak. Az üzenetek megfejtését Ambrózy Gyula, ifj.

[74] Élet és Tudomány, 1994/40, 1263. o.

[75] Helyzeténél fogva ebben az időben már messze túllépte hivatali hatáskörét. Tar Margaréta említi szakdolgozatában, hogy a kormányzó nevében választáviratot írt többek között XII. Pius pápának, V. Gusztáv svéd királynak vagy éppen Sztálinnak is. [Tar: i. m. 3., 25. o.]

[76] Szent-Iványi Domokos 1936-ban került barátságba kulcsfontosságú emberekkel, köztük Ambrózy Gyulával. [Györkei Jenő: *A szürke eminenciás – Szent-Iványi Domokos életútja*. In: Valóság, 1998/7, 31. o.]

[77] Vida: i. m. 11. o.

Horthy Miklós, Horthy *[Edelsheim]* Ilona, és Tost Gyula végezték, és ők közölték a kormányzóval.[78] A válaszok katonai részét vitéz Vattay Antal, a politikai részt pedig Ambrózy írta. Végül *„A kormányzó úr megadta az engedélyt arra, hogy rádió útján közöljük a szóbeli felhatalmazást és egyúttal az általam előkészített írásbeli meghatalmazást is aláírta … Ezt a felhatalmazást azután Miklós Béla vezérezredes vette magához és egy katonatiszt kiszállította az arcvonalra s onnan átkerült az oroszokhoz."*[79]

A moszkvai tárgyalások alatt itthon sem állt meg az ellenálló élet. Okt. 11-ére virradóra Faraghoék a Kremlben aláírták az előzetes fegyverszüneti egyezményt.[80] Itthon a főhadiszállás rádióján fogják a híreket, este már a kormányzó fogadja a Magyar Front két vezetőjét,[81] Tildy Zoltánt és Szakasits Árpádot. Tanúja volt ennek Dessewffy Gyula is, aki a Várhegy oldalában, Szegedy-Maszák Aladár kertjén keresztül kísérte fel őket, a kert végében már két testőrtiszt várt rájuk. A kormányzó előszobájában Dessewffy, Lázár és Ambrózy együtt várták a fejleményeket. Jó egy óra múlva kijöttek, és Tildy rögtön közölte, hogy a fegyverszünet elhatározott dolog, mindjárt utána pedig, meg fog alakulni a koalíciós kormány a Magyar Front pártjaiból, kiegészítve a Honvédség képviseletével és

---

[78] Ambrózy mellett Tost Gyula is kulcsember volt. Kádár Gyula, a nyilas kormány foglya így emlékszik vissza: "Pár nap múlva felkeresett Tost Gyula, a kormányzó egyik szárnysegédje. *[1944. szeptember, Nádorlaktanya – M. I.]* A fiatal Horthy küldte. Közölte, hogy előrehaladtak az előkészületek a kiugráshoz… Azonnal levelet írtam a fiatal Horthynak, és kézbesítés végett átadtam Tostnak… Tost távozása után egy órával a fiatal Horthy telefonhoz hívott." Kádár Gyula i. m. 729. o.

[79] Tar: i. m. 18. o.

[80] A fegyverszünet végrehajtásának mozzanatait és Dálnoki Veress Lajos kinevezését homo regiusszá szintén Ambrózy Gyula fogalmazta meg írásban. [Tar: i. m. 19. o.]

[81] A találkozó létrejöttének kialakulását a háttérben Almásy Pál beszéli el. [Simonffy András: *Kompország katonái.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1981, 190. o.]

Ambrózyval mint a kormányzó bizalmi emberével. A közbenső jelenetnek itt vége lett, Lázár Károly máris indult kiszabadítani a politikai foglyokat a Gyűjtőfogházból.[82]

Miközben a láthatatlan ellenállás ereje nőttön-nőtt, aközben a németek is egyre szorosabbra húzták a hurkot a kabinet körül. Miközben itthon megy a betartás – pl. ahogy Vattay Antal írja: „A Katonai Irodai főnökségem alatt beszüntettem a németeknek a kitüntetés adományozást – amennyiben ez hatalmamban állott. A HM tömegesen terjesztette fel. Ott tároltam az íróasztalomban." –, azalatt Németországból titokban Leányfalura érkezett egy német ejtőernyős század, annak az őrnagynak a parancsnoksága alatt, aki kiszabadította Mussolinit. Skorzeny volt a neve. Ekkor már bizalmi úton ismertté vált az a német lista, amelyen a letartóztatandó személyek szerepeltek: ifj. Horthy Miklós, Ambrózy Gyula, Vattay Antal, Vörös János, Lázás Károly, Bakay Szilárd, Csatay Lajos. [83]

Horthynak a Lakatos-kormány kinevezésével hármas célja volt: az ország szuverenitásának biztosítása, a zsidók elhurcolásának leállítása és a fegyverszünet nyélbe ütése. Mester Miklós akkori református államtitkár emlékirataiból kiderül, hogy ő a második cél elérése érdekében dolgozott,[84] tisztségét a zsidók mentésére használta fel, akiknek listáját Horthy Miklós megbízásából Ambrózy Gyula kabinetfőnök juttatta el hozzá, aki ezzel több mint tízezer

[82] Bokor Péter: *Halálos karácsony*. Népszabadság, 1992-12-23.

[83] Vattay: i. m.. 54. o.

[84] Ambrózy ötlete volt, hogy vegyék ki a Belügyminisztérium hatásköréből a mentesítések ügyét. A kabinetiroda főnöke megbízta Mestert, hogy a minisztertanácson intézzen támadást Baky László és vitéz dr. Endre László belügyi államtitkárok ellen. Hamarosan el is távolították őket tisztségükből. A mentesítések ügye a Miniszterelnökség hatáskörébe került, ezáltal Ambrózy jobban ellenőrizhette azt. Ezután rengeteg kérelem érkezett be a minisztériumba. Mivel az adminisztráció lelassította volna a folyamatot, ezért Ambrózy és Mester kitalálták, hogy minden kérvényt aláírnak és ellátják pecséttel. [Tar: i. m. 20. o.]

ember életének megóvásában működött közre.[85] Egyébként *„minden a németek ellen irányuló tervet közösen hangoltak össze, azokról sem a miniszterelnök, sem a miniszterek nem szerezhettek tudomást.”*[86]

Mialatt a háborús végkifejlet egyik áldozatot követelte a másik után, Ambrózy Gyula pályája is véget ért. A nemzetvezető 1944. nov. 7-én – mialatt Horthy Miklós kormányzó és családja már Weilheimben fogoly volt és Vörös János vezérezredes már Moszkvában tárgyalt – váratlanul felmentette állásából,[87] amelybe még Kállay Miklós miniszterelnök iktatta be 1943. február 10-én.[88]

„Horthy, lemondatását követően azt kérte Veesenmayertől, hogy közvetlen munkatársait bántatlanul magával vihesse. Ezek az emberek voltak Horthy családtagjain kívül Ambrózy, Tost szárnysegéd, Lázár Károly és Vattay Antal altábornagyok. Ambrózy azonban – miután »felesége beteges volt és nem akarta egyedül hagyni, mert belepusztult volna« – itthon maradt. Vattay a naplójában elmondja, hogy még egyszer találkozott Ambrózyval, aki ekkor az ő lakásán bujdosott. »Hogy került a lakásomra, máig sem tudom.«”[89] *Végül a németek letartóztatták és elhurcolták Mauthausenbe. Hazatérése után tanúként kihallgatták 1946-ban a Sztójay- és a Szálasi-perben, 1947-ben a Magyar Testvéri Közösség elleni perben.*[90]

---

[85] Magyar Nemzet, 2012-08-04.

[86] Szekér Nóra: *A Magyar Közösség története.* PhD értekezés. PPKE, Budapest, 2009, 104. o.

[87] Dunántúl, 1944-11-09.

[88] Függetlenség, 1943-02-12.

[89] Vattay: i. m. 28–29. o.

[90] BFL-XXV-1-a-293/1946-379. Ambrózy Gyula kihallgatása a Budapesti Népügyészségen, 1945. június 8.

Ambrózy Gyula válságos években állt a kabinetiroda élén, elődeihez képest nehezebb feladatok hárultak rá. Minden helyzetben megtalálta az egyetlen lehetséges megoldást, amiről újra és újra meg kellett győznie a kormányzót, aki gyakran azzal ellentétes befolyás alá került szűkebb környezetében.[91]

Emellett gróf Bethlen István sem tudott ellensúlyt tartani, pedig őrá hallgatott a kormányzó, lévén mindketten egy súlycsoportban a legfelsőbb vezetés szintjén. A távollévő miniszterelnök hiába írta le '44 júniusi memorandumában világosan a helyzetet és a tennivalókat a németekkel történő szembeszállásra. A legfőbb hadúr ugyan elfogadta a tanácsokat, de a taktikai lépések megtételének nem szerzett érvényt. Ettől független legfőbb intézkedéseit pedig, az intézmények ill. vezetőik egyszerűen semmibe vették. Ilyen szempontból nézve, a minden percben mellette vigyázó Ambrózy Gyula kiegyenlítő szerepe emiatt is felértékelődik, jóllehet, ő egy súlycsoporttal lejjebb volt. Mindazonáltal a kormányzónak erénye volt erélytelensége mellett, hogy Ambrózyn keresztül legalább hagyta és támogatta a kibontakozó ellenállási mozgalmat.[92]

„Ambrózy Gyula 1944-ben védte Magyarországon a fajgyűlölet, nevezetesen a zsidógyűlölet üldözöttjeit, áldozatait, még pedig sokkal jobban – Horthy Miklós kormányzót kivéve –, mint bárki más. Mint az idők tanúja állítom, ebben a kérdésben is ő volt a kormányzó fő tanácsadója, a mentesítés indítványozója és végrehajtója. Sajnos ez sem mentette meg attól, hogy később a második világháború után hazájában Rákosi Mátyás zsarnoksága idején az osztálygyűlölet üldözöttje és áldozata ne legyen."[93]

---

[91] Magyarország, 1985/34.

[92] Vígh Károly: *Ugrás a sötétbe – 1944. október 15.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, 18. o. nyomán.

[93] Mester Miklós: *Arcképek – Két tragikus kor árnyékában*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2012, 19. o.

dr. Ambrózy György földbirtokos

A főúri rangú Ambrózy György fura és érdekes ember, kissé kalandorvérű, cinikus, és néha rokonszenvesen hányaveti úr volt. Így ismerték őt a budai és pesti kávéházakban, ahol Bajcsy-Zsilinszky Endrével is néha vitatkozott, de egy témában jellemzően egyetértettek, miszerint „a magyar lóra termett". Amúgy mindketten lovas huszártisztek is voltak. De, ki is tulajdonképpen ez az ember, herceg Odescalchi Miklós egykori aranyifjú bravúros repülőtisztnek is cimborája, aki – a legenda szerint – Sopronkőhidán borotvapengével cafatokra vágta ruhadarabjait és úgy állt a bitófa alá, hogy semmije ne juthasson a nyilasok kezére?[94]

dr. sédeni Ambrózy György százados (1885—1970)

[94] Forrás: huszadikszazad.hu/1945-aprilis. Legendáról van szó; a történet Almásy Pál könyvében nem szerepel.

Miért említjük itt helyt Odescalchi Miklóst? Mert jellemzően vagány életvitele mellett ős is hazafias érzésű, a nemzet iránt elkötelezett harcos, és ha eljött az idő, emberpróbáló jócselekedeteket végrehajtó bajtárs volt, de őróla másutt nem esik szó.

A valóságban a korábbi szertelen ifjú, akinek hajmeresztő repülős és autós mutatványairól országszerte beszéltek, nem kedvelte a németeket és megvetette az SS-t. Sport és vadászpilóta volt, s elhatározta, hogy önként berepüli a kiugrást szolgáló repülőutakat. Először a Budapest–Milano útvonalat vette célba. Társával azonban Olaszországban, német felségterületre szálltak le, ahol a Gestapo azonnal letartóztatta őket. Ezután Sopronkőhidára szállították és 1945. január 20-án halálra ítélték, majd másnap mindkettőjüket kivégezték. Szemtanúk szerint utolsó szavai ezek voltak: „Nem fogtok szégyent vallani velem!”

Nos, a kivégzett herceg nagy barátja dr. sédeni Ambrózy György volt, aki felesége, Lónyay Pálma grófnő révén 1932-ben földbirtokos is lett. Tuzséri és ibrányi uradalmain gazdálkodott, Európa-hírű mintagazdasággá fejlesztve mindkettőt, amiért a település első díszpolgárává választotta 1936-ban. Mielőtt idáig jutott, élete kihívásait már lerendezte, nem is csekély sikerrel.

Az I. világháborút huszárként küzdötte végig, véghezvitt haditettéért a legmagasabb kitüntetést, a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét kapta. Ezt azzal érdemelte ki a huszárezred főhadnagya, hogy a Kamenyec-Podolszkij térségébe beszorult 1. lovashadosztályhoz lovas bravúrjával (1914. augusztus 18-a 17 órától 19-e 10 óráig) eljuttatta a visszavonulási parancsot nehéz terepviszonyok között, helyenként ellenséges géppuskatűzben, egyfolytában száz kilométert lovagolva, megmentve ezzel bajtársait a biztos haláltól. Lova célba érkezése után kimúlt.[95] 1929-ben a Mária Terézia-rend – egyéb érdemei révén is – tagjai közé emelte őt. A

[95] Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei hírportál, 2020-02-09.

Nagy Háború után Horthy Miklós segédtisztje lett a Hadügy-minisztériumban századosi rangban.[96]

Nemcsak jó magyarként, de mint egykori oxfordi diák, mélyen megvetette a nácikat. Az ellenállás történetének forgatókönyvében testhezálló szerepet kapott. Későbbi tevékenységének azzal ágyazott meg, hogy a negyvenes években saját nevével náciellenes cikkeket jelentetett meg a sajtóban. Érdemben pedig, az ellenállás ügyét támogatandó, a tuzséri híres almás termésének árából sok élelmiszercsomagot küldött Kistarcsára, Garanyba és a Margit körúti fogházba. Fél éven át havonként 8-10 helyre 40-50 pengős pénzküldemény érkezett tőle a foglyok hozzátartozóinak támogatására, az egyik címzett egy börtönbüntetését töltő baloldali könyvkiadó felesége volt, a forrás a nevét nem említi.

dr. sédeni Ambrózy György a kormányzó úr társaságában

[96] http://www.hungarianarmedforces.com/album/kmtr/ambrozy/

A németek és nyilasok üldözései elől csak nagy nehézségek árán sikerült megmenekülnie, de bujdosása idején is fenntartotta az összeköttetést az ellenállási körökkel, és a politikai vagy felekezeti okokból üldözötteket minden eszközzel, önfeláldozóan segítette.

Végül álljon itt emlékeztetőül elkötelezettségének ékes bizonyítéka, miszerint az ellenállási mozgalom tagjaként – mint a Mária Terézia-rend lovagja – szabad bejárása volt Horthy Miklós kormányzóhoz, és ennek köszönhetően alkalmasint fontos információkat juttatott el a legfőbb hadúr számára.[97]

dr. Ambrózy Árpád hadbíró

Élete elején ő is kalandokkal találta szembe magát. 1908-ban behajózták az „SMS Erzherzog Friedrich" csatahajóra, amelyről a Cattarói-öbölből a tengerre kifutás után ágyúkkal tüzeltek Velencére, Riminire, és rommá lőtték Ancona erődjét. *Hadbíróként egy osztrák-magyar csatahajón az olasz partok elleni támadásnál* címmel kiadták 1914-1915-ös hadinaplóját.[98]

A Nagy Háború után hadbíróként építette fel pályáját, 1925-től a Legfelső Honvéd Törvényszékhez vezényelték, ahol tanácselnöki tisztségig vitte. Később a Honvédelmi Minisztériumban kapott vezetői beosztásokat. Dr. Ambrózy Árpád altábornagy 1939-től nyugdíjazásáig, 1942-ig a HM elnöki 13. osztályának vezetője, a m. kir. hadbíró tisztikar tagja volt.

[97] Lázár Vilmos: *Egy emlékirat lapjaiból. Valóság*, 1971/8, 22. o.

[98] Rainer Pál: *Hadbíróként egy osztrák-magyar csatahajón az olasz partok elleni támadásnál – Dr. Ambrózy Árpád I. világháborús feljegyzései, 1914-1915*. Laczkó Dezső Múzeum, 2018, LDM online.

dr. sédeni Ambrózy Árpád hadbíró (1944)

A családban igen szigorú embernek ismerték, de szeretettel fogta egybe és segítette a kiterjedt rokonság tagjait. A kard letétele után mindjárt Ambrózy Magdolna esküvőjére sietett, akit ő vezetett oltárhoz, a korábban meghalt édesapa helyett, aki a testvére volt. A vőlegény dr. Ganczaugh Béla volt, köztük eszmei barátság született.

Onnantól kezdve a két hadbíró feltűnés nélkül titkos egyeztetést tudott folytatni olyan ritka alkalmakkor, amikor dr. Ganczaugh Béla honvédségi védőnek némi tanácsra is szüksége lehetett veszélyes helyzetekben. Ezeken néha – a már említett – Juhász Bálint VKF 2 százados is részt vett, mint az ellenállási mozgalom egyik vezetője. Dr. Ambrózy Árpád – a család emlékezetében – igazi és biztos támasz lehetett a háttérben az ellenállók számára.

Utószó

1947. június 7-én éjjel Zerkowitz Oszkárt elvitte az ÁVH, és mint amerikai kémet, átadták az orosz parancsnokságnak. Ezen az éjszakán Pétert nem találták meg, mert elővigyázatosságból nem tartózkodott otthon. Oszkárt az orosz bíróság Baden bei Wien-ben huszonöt évre elítélte, a szibériai Irkutszk melletti Gulag táborba vitték, ahol 1948 elején valamilyen ragályos betegségben meghalt. Péter amerikai közreműködéssel, ládában Ausztrián át, el tudott menekülni Amerikába.

Amikor Dr. Ganczaugh Béla tudomást szerzett Oszkár szovjetek általi elhurcolásáról, eltett egy üveg pezsgőt arra az alkalomra, hogyha volt védence egyszer visszatér Magyarországra, együtt koccintsanak az egészségére. Sajnos a pezsgő hosszú éveken át csak tovább érlelődött a palackban. Az elhalálozásról itthon nem volt hír. Amerikában volt hír, mégpedig úgy, hogy tizenöt év késéssel, Schandl Károly mondta el a „friss" gyászhírt Zerkowitz Péternek.[99] Budapesten már 1971-ben járt az idő, s miután Oszkár addig nem kopogtatott Ganczaughéknál, az elsőszülött fiú diplomaszerzésének alkalmából ezt a pezsgőt felbontották. Ez egyben alkalmat adott arra, hogy a család megemlékezzen a Zerkowitz fiú mártíromságáról, ezt meg is tették.

Végül, ha következtetéseket kívánnánk levonni dr. Ganczaugh Béla tevékenységére vonatkozóan, akkor először személyi adottságaiból érdemes kiindulni, amelyek egyébként még számos más bajtársában is megvoltak abban az időben. Melyek ezek?

Az első a *huszár* mentalitás, amivel gyakran találkozunk mások esetében is, bár csak tartalékosok voltak, de a kemény kiképzést annak idején megkapták, sokan a háborúban is kimagasodtak bátorságukkal, leleményességükkel. A vészkorszakban ki-ki a maga

[99] Schandl: i. m. 193. o.

módján oldotta meg feladatát, amelyet a sors kirótt számára. Például dr. Ganczaugh Béla huszár katonabajtársa, dr. Baross Dénes, a „vasminiszter" Baross Gábor unokája, fogta magát és katonai egyenruhában beállt egy csapatba őrséget adni a gettó egyik háza elé, ahová emiatt a nyilasok nem tudtak bemenni. Miért is termettek ott a huszárok, ahol segítségre volt szükség? Mert, ha a huszár meghallotta, hogy riadót fújnak, gondolkodás nélkül nyeregbe pattant és harcba indult. Ganczaugh honvédségi védő ugyanezt '44-ben bérelt taxiján szokta volt megtenni.

Mi táplálta még belülről az ő tenni akarását? Történetesen *felvidéki* ember is volt, ennél fogva volt benne még egy plusz, akárcsak több kortársában, akik Trianon után szintén idetelepültek, mert odaát kiment a talaj a lábuk alól. Vagyis, átélték már egyszer azt, hogy egy népi közösség, a magyarság, a nagyhatalmak harapófogójába került. A német megszállás idején pedig, a náci birodalom nyomása alatt egy néprészt, a zsidóságot, mint a Szent Korona oltalma alatti tizenhárom nemzeti kisebbség egyik tagját támadták meg, ezért őket kellett megvédeni.

A korábban leigázásra ítélt magyar nép fiai tehát, segítségére siettek azoknak, akiket történetünk idején akartak pusztulásba vinni. Az embermentők a saját megtörettetésük megélése után átérezték kilátástalan helyzetbe került sorstársaik életveszélyét. Ezért alakult ki a védők közös arcvonala az ellenállásban. E jelenség természetrajzát így fogalmazta meg a pszichológus professzor: „A közös tevékenység csak akkor válik lelki egységet teremtő együttműködéssé, ha felismerjük, átérezzük egymásrautaltságunkat és vállaljuk közös sorsunkat."[100] Jelen történetünk folyamán leginkább erről volt szó.

A tényszerűség elvét követve, így a történet végén meg kell említeni, hogy a kutatás folyamán és a családi emlékezetben

[100] Rókusfalvy Pál: *A nemzet értékrendje – Adalék egy nemzetstratégia kidolgozásához*. Kairosz, 2003, 57. o.

pásztázva sem találni utalást arra, hogy dr. Ganczaugh Béla a Magyar Függetlenségi Mozgalom nyilvántartott tagja lett volna, mint ahogy a család szerint az elégetett névsorban sem szerepelt. A kérdésnek egyébként nincs jelentősége, ha meggondoljuk, hogy főhősünk minden cselekedetével az ellenállási mozgalom egyik meghatározó alakja volt, s emberfeletti erőfeszítésekkel vett részt bátor tettek kivitelezésében. Célirányos felfogása szerint mindenkivel hajlandó volt együttműködni, aki ellenségének tekintette a hitleri birodalmat.

Mindezek után felmerül a kérdés: ha dr. Ganczaugh Béla kiemelkedő érdemeket szerzett a magyar náciellenes és nyilasokkal szembeni mozgalomban azzal, hogy emberéleteket mentett, akkor a megmentettek hatalma miért nem ismeri el ezt a tevékenységet? A magyar antifasiszta ellenállás lexikonja ugyanis egyszerűen említésre sem méltatta érdemeit, annak ellenére, hogy az egyik szerkesztő bekérte tőle történeteinek leírását, amit meg is kapott.[101] Ezek az iratok szerepelnek ebben a tanulmányban. Hogy ne „személyeskedjünk", ugyanígy járt dr. Ambrózy Gyula, Mester Miklós és még sokan mások. A politikai tisztánlátás érdekében meg kell állapítanunk, hogy az ő tevékenységük – ezek szerint – nem ért fel a szoborrobbantók szintjére. Egyetlen „bűnük" az volt, hogy nem voltak kommunisták, az efféle szerkesztőbizottság pedig, ezért nem vehette őket figyelembe. *„A Rákosi- és Kádár-korszakban a nem kommunista ellenállásról vagy hallgattak, vagy kisebbítették a*

[101] A Hadtörténeti Intézet és Múzeum berkein belül dolgozó dr. Gazsi József lexikonszerkesztő személyesen meghallgatta dr. Ganczaugh Béla beszámolóját a történelmi múltról fenn a Várban, erről szól 1980-10-06 és 1981-02-10-i levele is, amelyre a részletes visszaemlékezést levélben is megkapta. A lexikon tehát szántszándékkal hagyta ki a szócikket. A levelek a családi hagyatékban olvashatók. [Családi Emléktár, E599.]

jelentőségét."[102] A tátongó hiányt pótlandó, ez a tanulmány – mint maga a kötet is – a helyükre emeli őket.

Végkövetkeztetésként megállapíthatjuk, hogy a német birodalommal szembeni ellenállási mozgalom annak idején valójában megtestesítette a nemzeti egységet hazánkban, hiszen szereplői voltak úgy az arisztokraták, középosztálybeliek és a haladó baloldaliak, mint kormányszinttől a hű alattvalókig sok jóérzésű ember, városban és vidéken egyaránt. Hasonlóképpen volt ez 1956-ban is, amikor eggyé vált a nemzet a szovjet birodalom elleni felkelésben. A nemzeti egység folytonossága is jelen van történelmünkben, jóllehet, csak a néplélek jajszavára jön elő. Ennek jelképét fényesen hordozza magában Dudás József életpéldája is. Történelmünk folyamán az összefogás mindig akkor tudott létrejönni, amikor sorsunk élethalálharcba torkollott.

[102] Török Bálint: *Farkas esz meg, medve esz meg. Szent-Iványi Domokos és a Magyar Függetlenségi Mozgalom*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel-Budapest, 2004, 15. o.

Forrás- és irodalomjegyzék

Állambiztonsági Történeti Levéltár, Budapest.

Almásy Pál: *Sopronkőhidai napló 1944–1945*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984.

Bálint Ákos: *Magánvélemény egy felesleges, de elkerülhetetlen háborúról 1914–1945*. Magyar Ügyvédi Kamara, Budapest, 2016.

Bokor Péter: *Halálos karácsony*. Népszabadság, 1992-12-23.

Bokor Péter: *Végjáték a Duna mentén*. RTV–Minerva–Kossuth, Budapest, 1982.

Bokor Péter: *Zsákutca – A Századunk sorozat interjúi*. RTV–Minerva–Kossuth, Budapest, 1985.

Budapest Fővárosi Levéltár, Budapest.

Czettler Antal: *A titkos diplomácia mestere*. Magyar Szemle, 2006-08-15.

Farkas, Charles: *Vanished by the Danube.* Suny Press, USA, 2013.)

Fehérváry István: *Börtönvilág Magyarországon*. Alpha Publications, USA, 1976.

Ganczaugh család hagyatéki *Emléktára.*

Gudenus János: *Magyar Főnemesi Adattár*. Magyar Családtörténet-Kutató Egyesület honlapja

Gudenus János-Szentirmay László: *Összetört címerek – A magyar arisztokrácia sorsa és az 1945 utáni megpróbáltatások.* Mozaik Kiadó, Budapest, 1989.

Györkei Jenő: *A szürke eminenciás – Szent-Iványi Domokos életútja*. In: Valóság, 1998/7, 31. o.

Hadtörténeti Közlemények. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum tudományos folyóirata,1989/3, 1993/1.

Hantó Zsuzsa-Szekér Nóra: *Páncélosokkal az életért – Koszorús Ferenc az életmentő*. Koszorús Ferenc Emlékbizottság, Budapest, 2017.

Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978

Kovács Tamás: *A Nemzeti Számonkérő Különítmény*. In: Múltunk, 2006/3, 71–100. o.

Lázár Vilmos: *Egy emlékirat lapjaiból. Valóság*, 1971/8.

Liptai Ervin (főszerk.): *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom.* Kislexikon, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987.

Magyar Életrajzi Lexikon, Arcanum Könyvtár.

Major Ákos dr.: *Népbíráskodás – forradalmi törvényesség – Egy népbíró visszaemlékezései*. Minerva, Budapest, 1988.

Mester Miklós: *Arcképek – Két tragikus kor árnyékában*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2012.

Okváth Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.

Pintér István: *Faust Imre visszaemlékezése a nem hivatalos magyar fegyverszüneti delegáció moszkvai útjáról*. Párttörténeti Közlemények, 1981/2. szám.

Rainer Pál: *Hadbíróként egy osztrák-magyar csatahajón az olasz partok elleni támadásnál – Dr. Ambrózy Árpád I. világháborús feljegyzései, 1914-1915*. Laczkó Dezső Múzeum, 2018, LDM online.

Rókusfalvy Pál: *A nemzet értékrendje – Adalék egy nemzetstratégia kidolgozásához*. Kairosz Kiadó, 2003.

Romsics Ignác (szerk.): *Bethlen István emlékirata*. Bevezető: Bolza Ilona. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest,1988.

Schandl, Catherine Eva: *The London-Budapest Game – Sequel to „Sword of the Turul"*. Lulu Books, h. n., 2007.

Schweitzer Gábor: *A Pécsi Ügyvédi Kamara a zsidótörvények korában (1938–1944)*. DIKÉ, a Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, é. n.

Simonffy András: *Kompország katonái.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1981.

Szekér Nóra: *A Magyar Közösség története.* PhD értekezés. PPKE, Budapest, 2009.

Szekér Nóra: *Miniszter a frontvonalban. Zsindely Ferenc naplója 1941. február 25.—1946. március 9*. ÁBTL-Kronosz, Budapest-Pécs, 2021.

Szekér Nóra: *Titkos társaság – A Magyar Testvéri Közösség története*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017.

Tar Margaréta: *Horthy Miklós kabinetirodája, különös tekintettel Ambrózy Gyula tevékenységére*. Szakdolgozat, témavezető Szekér Nóra. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, 2014.

Török Bálint: *Farkas esz meg, medve esz meg. Szent-Iványi Domokos és a magyar függetlenségi mozgalom*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel-Budapest, 2004.

Vattay Antal naplója 1944—1945. Sajtó alá rendezte, bevezető, jegyzetek: Vígh Károly. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.

Vígh Károly: *Ugrás a sötétbe – 1944. október 15.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.

Vida István: *Orosz levéltári források az 1944 őszi moszkvai kormányátalakítási tárgyalásokról*. In: Feitl István (szerk.): *Az ideiglenes nemzetgyűlés és az ideiglenes nemzeti kormány 1944–1945*. Politikatörténeti Alapítvány, Budapest, 1995.

II.

Kerékvető a kommunizmus kapujában

A háború utáni éveket kezdjük elsőként azokkal, akik ezt megelőzően utolsókként kerültek említésre, az Ambrózyakkal. E sorrend nem udvariassági megfontolásból vagy az egyenlő tisztesség megadásának szándékával született, hanem sajnálatosan abból a körülményből kínálkozott, hogy az Ambrózyak hátralévő magánéletében már csak egy rövidtávfutásra jutott idő, pályájukon pedig, már nem is állhattak ismét rajthoz. Ezzel szemben, dr. Ganczaugh Bélának ismételten és hosszabb időre terjedően folytatnia kellett védői tevékenységét, hiszen társadalmi elvárásokból fakadóan – jóllehet, hivatása is eleve erre rendelte őt – igencsak nem hagyhatta magára a segítségére szorulókat. Tehát őróla szól a hosszabb történet, amely egyben érzékletes keresztmetszeti képet nyújt az *élhető szocializmus* árnyoldalairól is. Háború előtti és utáni egyazon védői tevékenysége tulajdonképpen egy olyan folytonosságot vetít elénk, amelyet súlyosan ellentmondásos helyzetek feszítettek, de a pólusváltás ellenére sem szakadt meg, egyszerűen azért, mert mindent képes megoldani az *ember*, az eszme helyett.

dr. Ambrózy Gyula volt kabinetfőnök

Dr. sédeni Ambrózy Gyula államtitkárt és feleségét, báró Kaas Klementinát *[„Clemence néni”]* 1951-ben kitelepítették Budapestről, az I. Ybl Miklós tér 5-ből Tiszasülyre (Szolnok m.), a Kolop-tanyára. Ott egy romos félszobában kaptak szállást, ahol az ajtók és ablakok sem záródtak rendesen. Ekkor 67 évesek voltak, mindketten betegek. Ambrózy Gyulának még a kitelepítés előtt fulladásos szívrohama volt és kórházba kellett szállítani. Felesége súlyos idegbetegségben szenvedett és járni is alig tudott. A falu a tanyától körülbelül egy óra

járásra volt, így a súlyosan beteg és idős házaspár nem tudott orvosi kezelésben részesülni. Ambrózy szeptember 15-én – betegségükre és idős korukra hivatkozva – kérelmet írt a belügyminisztériumba, hogy visszatérhessenek Budapestre. A kérelmet elutasították.

Ambrózy a kérelmében hivatkozott 1944-es tevékenységére is. Utalt arra, hogy részt vett a moszkvai fegyverszüneti tárgyalások előkészítésében, ő tartotta a kapcsolatot a kiküldöttekkel a Budai Várban felállított rádió segítségével. Leírja azt is, hogy az írásbeli meghatalmazást ő szövegezte meg a fegyverszüneti tárgyalásra, valamint Horthy október 15-i proklamációját is, továbbá azt is, hogy ő tartotta a kapcsolatot a Nemzeti Fronttal, a Kommunista, a Szociáldemokrata és a Kisgazdapárt akkori vezetőivel. A levélben Bereczky Albert református püspököt nevezi meg, aki igazolja, hogy valóban részt vett az embermentő tevékenységben. Bereczky levélben igazolta a belügyminisztériumnak, hogy Ambrózy tartotta a kapcsolatot a Nemzeti Fronttal, és segített a zsidók megmentésében. Az átköltöztetési kérelmet az igazolás ellenére ismét visszautasították.

A Szolnok megyei rendőrkapitányság jelentése szerint, Ambrózy Gyula 1952. február 2-án halt meg szívrohamban. Ambrózy Gyuláné augusztusban kérvényezte, hogy beköltözhessen az albertirsai evangélikus menhelyre. A hatóság engedélyezte az átköltözést, az özvegy 1952. szeptember 19-én hagyta el a kényszerlakhelyül kijelölt Tiszasüly községet. Kaas Klementina 1958. május 24-én hunyt el Budapesten.[103]

dr. Ambrózy György volt földbirtokos

Minden gazdasági, kulturális és társadalmi érdeme, valamint a német megszállás és a nyilas uralom alatti ellenálló tevékenysége,

[103] ÁBTL 2.5.6. 03479/17, 31, 37,.51.

valamint üldöztetése ellenére, a második világháború után földjeit elvették, majd 1950. július 24-én katonai szolgálata után járó nyugdíját és a Mária Terézia-rendi illetményét is megvonták – igaz, nyugdíját ugyanebben az évben visszakapta. A kommunista hatalomátvételt követően Ambrózy György nem szerepelt a közéletben. Nyolcvanöt éves korában 1970. január 18-án hunyt el Budapesten. Arcképe bekerült a Somogyi Győző-féle Magyar Hősök Arcképcsarnokába is.

dr. Ambrózy Árpád volt hadbíró

A II. világháború utáni igazolási eljárások során 1946. október 19-én tevékenységét elbírálták, és ellátását érintetlenül hagyták. A Rákosi-korszakban, 1950. júniustól azonban a pénzügyminisztérium dr. Ambrózy Árpád ny. altábornagy ellátási díjának kifizetését megszüntette. Aztán 1951-ben Budapestről, az I. Krisztina krt. 155-ből Tiszasülyre (Szolnok m.) kitelepítették Pribeli Pálné ún. Dóda tanyájára. Innen még visszatérhetett a fővárosba, ahol azonban rövidesen, 72 éves korában, 1954. április 10-én meghalt. A Rákoskeresztúri-temető 158. parcellájában nyugszik.[104]

dr. Ganczaugh Béla ügyvéd

A helybéliek Mátyásföldön évtizedekig emlékeztek arra, hogy a Vörös Hadsereg laktanyájának főbejárati kétszárnyú kapuját tartó két oldalsó kőoszlop mindig frissen épített és meszelt küllemmel díszelgett. Ez a nagy műgond annak volt köszönhető, hogy a tajgán sebtében kiképzett katonai gépkocsivezetők nem szoktak a városi közlekedéshez – okoztak is garmadával karambolokat Budapesten –,

[104] Rainer Pál: *Hadbíróként egy osztrák-magyar csatahajón az olasz partok elleni támadásnál – Dr. Ambrózy Árpád I. világháborús feljegyzései, 1914-1915*. Laczkó Dezső Múzeum, 2018, LDM online, 4. o.

és amikor „hazatértek” a gyakorlatról a laktanyába, a derék szovjet sofőrök nem mindig tudták úgy bevenni a kanyart, hogy ne vigyék el az oszlop felét. Ha beépítettek volna egy kőből készült kerékvetőt, az visszazökkentette volna a teherautót az aszfaltútra, ennek hiányában azonban kényükre-kedvükre rombolhattak. Ez a történet akkor érdekes számunkra, ha a hangsúlyt a *kényükre-kedvükre* tesszük, mert így viselkedtek magasabb szinten is, az emberekkel és a joggal szemben, hiszen 1945 után ők, a szovjetek lettek az urak Magyarországon.

Dr. Ganczaugh Béla is megélte a sorsdöntő változást. Miután feljött a pincéből a XII. Gömbös Gyula út 7/a. sz. bérházban és felment a romos lakásába, amelyet egy bomba kirobbantott a belsejéből, s végre egy jót aludt egy földre csapódott szobaajtón, másnap lement közmunkára a Déli pályaudvar közelébe.

Másodmagával éppen a nyakára tekert dróttal egy lótetemet vonszoltak a Déli pályaudvar mellől át a Vérmezőre, hogy ott az egyik bombatölcsérbe húzzák, ez volt a legegyszerűbb elhantolás a béke első napjaiban. Éppen arra vetődött egy szovjet járőr, és az egyik katona felszólította őket, hogy menjenek már velük egy kicsi munkára, „málenkij robotra”.[105] Mentek, mert nekik mindegy volt, milyen munkára parancsolják őket. Az viszont nem, hogy először menetoszlopba terelve gyalog, majd marha-vagonokból álló vonaton zsúfolódva *schnurgerade* Romániába vigyék őket, ahol Foksányban (*Focşani)* fogtak ismét talajt a szovjet hadifogoly elosztótáborban. Az sem volt mindegy, hogy számukra onnan az út csak még messzebb, Szibériába vezetett. Ezért aztán három bátor ember úgy döntött, hogy egy életük, egy haláluk, de nem mennek tovább, és kiszöktek a szigorúan ellenőrzött táborból, teljes riadót maguk mögött hagyva. Kalandregénybe illő módon, a csillagok állásából tájékozódó pilótatársuk vezetésével, nappali rejtőzéssel és éjszakai

[105] Dr. Ganczaugh Béla kézirata, Budapest, 1976-01-26. Családi Emléktár, E505.

lopakodással, nagyrészt gyalog visszataláltak Budapestre. Az már egy másik történet, hogy a vadászpilótát, Magyar János hadnagyot, 1948-ban egy szovjet csapatszállító teherautó tajgai sofőrje gázolta halálra Budapest belvárosában.[106] Foksány után hárman már sejtették, hogy a baráti szovjet Vörös Hadsereg valójában mit hozott el a testvéri magyar népnek.

A fizikai megpróbáltatások után a szellemi fejlemények is bekövetkeztek: az új hatalom átnevezte az utcákat, tereket, például a Gömbös Gyula út Alkotás útja lett. Az újjászületett romos utcákon plakátok jelentek meg a házfalakon, ezek mindjárt jól el is takarták a golyónyomokat. Így az ártatlannak hitt málenkij robot után, bejött az új tantétel, a „druzsba", amely egy új barátság életérzését akarta kelteni és átvinni az emberek lelkébe. Az új hangos és nyomtatott propaganda bátorítani akarta azokat, akiket megfélemlített a farkas, és a medve láttán sem mertek felengedni, jóllehet, az felszabadítást hozott az ordasok keltette halálfélelem alól.

Hazatérés után dr. Ganczaugh Béla már az új rend söprögetőivel találta szembe magát, az újjáépítés keserves munkálatai is akadozva, de lassan elindultak. Mindeközben kezdett berendezkedni az új bolsevik hatalom gépezete is. Néhány statáriális bemutató akasztás után, a rendszerellenesnek tartott „elemek" befogását, elítélését követően, sorozatos kivégzésekkel rettentették a háborús iszonyatot túlélő népet. A „permanens forradalom" aztán saját gyermekeit sem kímélte. A kisemberek szemében az új teljhatalom nem különbözött az előzőtől, csak a színe volt más. Ebben a környezetben kezdett visszaállni a honvédségi védő is saját hivatásának pályájára, azzal az apró különbséggel, hogy az ügyvéd *úrból*, *elvtárs* lett.

[106] A Ganczaugh család élő visszaemlékezése. Sírját már kizárólag csak a Ganczaugh család ma élő családtagjai látogatják a Farkasréti Temetőben.

Ladányi Jancsó Piroska pere

A háború utáni időszakban védői tevékenységére nézve három, perben kibontakozó történetet érdemes megismerni. Ezek közül elsőnek sorolt be ez, a jellegét tekintve a többitől elütő jogtörténeti esemény, amely színtiszta köztörvényes bűnügy, mégis duplanullás, szigorúan titkos, katonailag bizalmas eljárás lett belőle. Az ítélethirdetésig zárt tárgyalások folytak, a sajtónak is hallgatnia kellett az ügyről. Mi volt mind ennek az oka?[107]

A történet 1953 nyarán indult azzal, hogy Törökszentmiklóson tizenéves leányok kezdtek eltűnni időről időre, talány és nyomasztó rémület ülte meg az alföldi várost és környékét. Egy év alatt

[107] Hatvan év elteltével, 2015-ben szűnt meg a magyar bűnügytörténet egyik legrémesebb sorozatgyilkossága bírósági dokumentumainak kutatási korlátozása. Mészáros Géza újságíró a Rendőrség-történeti Múzeumtól és a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárától engedélyt kapott arra, hogy a zárt anyagba betekintsen. A bírósági tárgyalások aktáira hagyatkozott cikksorozat megjelent: Mészáros Géza: *Hatvan éve akasztották fel Jancsó Piroskát!* Jász-Nagykun-Szolnok megyei hírportál, 2015-01-12.
Tudományos ajánlással és külön engedéllyel többen is kutatták és elsősorban regény formájában fel is dolgozták a Jancsó Piroskához köthető rémtetteket. Például Rubin Szilárd író is, aki négy évtizeden keresztül igyekezett megfejteni a rejtélyt. Tényregényével a megoldáshoz mégsem jutott közelebb, pedig még a gyilkos anyja is adott neki interjút. Rubin Szilárd: *Aprószentek*. Magvető Kft., Budapest, 2012-ben megjelent kötetében a szereplők álnevet viselnek, és a feldolgozás tartózkodó, csupán az elkövetés indítékainak latolgatására szorítkozik.
Dr. Draskovits Dénes, Mezőtúr egykori polgármestere is kötetbe foglalta a borzalmakat a *„Mezőtúr és környéke rémségei – igaz történetek a múlt század második feléből”* c. bűnügyi dokumentum-regényében 2012-ben, ő is álneveket használt. Legát Tibor is megjelentetett akkor egy riportsorozatot, utána a fővárosi Katona József Színház tűzte műsorára a történet színházi változatát *„Ahol a farkas is jó”* címmel.

elkövetett gyilkosságsorozatról van szó, az áldozatok kivétel nélkül fiatal lányok.[108]

Az első tragédia akkor történt, amikor 1953. október 13-án fényes nappal eltűnt az utcáról a 11 éves Komáromi Marika. A szülők, a rendőrség tűvé tesz mindent, szerte a városban hangosbeszélők teszik közzé a személyleírást, minden hiába, nyoma veszett, senki nem tud róla, senki nem látta többé.

Hónapokra rá, 1954. június 9-én eltűnik egy másik kislány is, a 13 éves Hoppál Piroska. Itt sincs nyom és – a lázasabb ütemű nyomás ellenére – minden hírverés, keresés eredménytelen marad. Augusztus elején nyoma vész Simon Irén 17 éves leánynak, és a nyomozás éppúgy eredménytelen.

Már 1954 nyár végén járunk, amikor a mezőtúri Botos Marika 12 éves kislányt keresztanyja Törökszentmiklósra hívja látogatóba. Hallván az ottani szörnyűségekről, az utazást gondosan úgy szervezik, hogy az induláshoz az édesapa kíséri ki a gyermeket, az érkezéskor a keresztanya a buszmegállóban várja. Augusztus 11-én a busz valamelyest késik, azalatt a keresztanya beugrik a boltba vásárolni. Távolléte alatt befut az autóbusz, és mire a keresztanya a buszmegállóhoz visszamegy, Botos Marika már nincs ott és többé senki nem látja. Megindul az őrjöngő keresés, de mindhiába.

Augusztus 14-én nyoma vész a 12 éves Szőke Katónak. A hangosbeszélő ismét rója az utcákat, tanyákat, a gyermekeket immár sehova sem engedik egyedül. A városból elillan a biztonságérzet, mindenki rettegve várja, ki lesz a hatodik áldozat.

1954. szeptember 2-án este kilenckor kivágódik a török-szentmiklósi rendőrőrszoba ajtaja, egy fiatal nő zuhan be rajta, összeroskad és szinte eszét vesztve kiáltja:

---

[108] A jelen tanulmány az előző lábjegyzetben felsorolt irodalom alapján készült, magát a történetet a lehető leg-rövidebbre szűkítve, a hangsúlyt inkább a bírósági eljárásra és a védői munkára helyezendő. Egyenkénti lábjegyzetek ezért nem kerültek beszúrásra.

— Segítség, meg akarnak ölni… az emberrabló! Most szabadultam a kezei közül.
— Mit beszél? Nyugodjon meg! Ki bántotta? Hol van? Hogy néz ki? Mit tud róla?
— Egy … egy lány!
— Mit mond? Ez lehetetlen!
— Ott … ott a háznál …
— Vezessen oda!

A rémült asszony Balázsi Istvánné 21 éves pusztakengyeli lakos, már lenyugodva előadja a törté-netet, amelynek előzménye az, hogy a helybéli Ladányi Jancsó Piroska és – a szintén könnyűvérű – Balázsiné együtt mentek a tiszaligeti vidámparkba férfiakkal szórakozni. Azt követően Piroska a házukba hívta alkalmi barátnőjét, megkínálta pálinkával, aki aztán a gazos kertben egy pokrócra feküdt az álmosságtól. Este arra riadt fel, hogy Piroska egy nyaka köré tekert drótkötéllel próbálja megfojtani. Erőt vett magán és birkózni kezdett a lánnyal, kiszabadult, majd elinalt a rendőrségre.

Másnap a fiatal nő elvezeti a rendőröket egy házhoz, amelyben a 23 éves Jancsó Piroska két kisgyermekével és anyjával, Jancsó Borbálával lakik. Szörnyű, koszos és bűzös körülmények között a legprimitívebben élnek, az anya írástudatlan – házasságon kívül született, mint tizennégy testvére is –, főleg titkos kéjelgést űz. Leánya nem kevésbé ebből él, az ő két gyermeke szintén házasságon kívül született, két – szovjet katona – apától.

A házkutatás során a rendőrök rátaláltak az eltűnt lányok ruháira, majd a tornácon egy letakart jó tíz méter mély kútra is. Bevilágítottak és a vízben, iszapban oszladozó emberi maradványokra bukkantak. Előkerültek az öt leány maradványai. A halottszemle és a további vallomások alapján megállapítható volt, hogy a gyilkos mindegyik lánnyal hasonló módon végzett. Kezükbe adott egy ponyvaregényt, és amikor abba belemerültek, hátulról villanyhuzallal, pamutzsinórral

vagy nadrág-szíjjal megfojtotta őket, aztán levetkőztette a holttesteket, fajtalankodott velük, majd kihúzta a lakásból és fejjel lefelé bedobta őket a kútba.

A két gyanúsítottat letartóztatták és megindult ellenük a büntetőeljárás. Jancsó Piroskával szemben a vád öt rendbeli gyilkosság rablással súlyosbítva, s egy rendbeli gyilkosság és rablás kísérlete, az anyával szemben csupán ifjúság elleni bűntett. A Szolnok megyei bíróság 1954. szeptember 29-i ítélete szerint J. Piroska büntetése kötél általi halál, az anya büntetése két és fél év börtön.

A vád és a védelem fellebbezései alapján az ügyet másodfokon 1954. október 14-én tárgyalta a Legfelsőbb Bíróság. Tanácsvezető bíró dr. Jeszenszky Ferenc, I. rendű vádlott (J. P.) védője dr. Zarubay Emil, II. rendűé (J. B.) dr. Ganczaugh Béla,[109] mindketten kirendelt ügyvédek. Itt Jancsó Piroska – aki korábban is már sokféle és egymástól eltérő védekezést terjesztett elő –, egy drámai fordulattal a bíróság előtt nyíltan megvádolta anyját azzal, hogy a gyilkosságok némelyikében maga is tevőlegesen részt vett. A Legfelsőbb Bíróság a terhelő vallomás és egyéb közvetett bizonyítékokra tekintettel új eljárásra utalta az ügyet. Jancsó Piroskán a halálbüntetést december 12-én végrehajtották.

Az új eljárásban a Legfelsőbb Bíróság elsőfokú bíróságként maga járt el és Jancsó Borbálát gyilkosságok és rablások bűntette miatt szintén halálra ítélte. Végül december 20-án a korábban hozott halálbüntetést az Elnöki Tanács kegyelmi döntése alapján élet-fogytiglani börtönre változtatta. Dr. Ganczaugh Béla ez alkalommal ismét emberéletet mentett, jóllehet, ennek az ügynek az előjele merőben ellentétes volt a korábbi életmentésekével, de mégis, a

[109] Dr. Ganczaugh Béla családi hagyatékában – a nevére szóló idézéseken és saját feljegyzésein kívül – iratok nem lelhetők fel, hiszen a szigorúan titkos eljárás és a zárt tárgyalások aktáit a helyszínről nem lehetett kivinni.

hitvány halálba küldéssel szemben az életben hagyás volt a helytálló döntés, amiért küzdött.

Ezzel a per történeti bemutatásának vége. Elemzés során viszont felmerül számos kérdőjel, amelyek rejtve maradtak, legyenek azok a tárgyalás zárt jellegével, az ügy titkosításával, vagy az elkövetések indítékával kapcsolatosak. Az egy más kérdés, hogy a beteges hajlamú és kóros lelki alkatú nekrofil elkövető rémtettei csak erős idegzetű kutatók számára elviselhető élmények, de erre nem térünk ki.

Elsőként vegyük szemügyre a pervitel zártnak minősítését, a hosszú távú titkosítással együtt, mert ez a két tényező az akkori politikai környezetben összefüggött.

A tárgyalás eleve nem lehetett nyilvános, miután a bűnügyben közvetve szovjet katonák is érintettek voltak. Erre vonatkozóan voltak tények és valótlanságok is a vádlottak és tanúk vallomásaiban, de ezek mind az eljárás részleteit képezték, így bekerültek a jegyzőkönyvekbe, viszont nem derülhettek ki a közvélemény számára. Egyébként a tárgyaláson csak a vádlottak és a tanúk beszéltek az orosz katonák esetleges szerepéről, ám a bíró, az ügyész, de még a védők is kínosan hallgattak róluk.

Cáfolhatatlan tény, hogy Jancsó Piroska 13-14 éves korától már a Czégény-tanyára járt egy telefon-állomást felügyelő szovjet helyőrség katonáihoz. Az egyik áldozat, Komáromi Marika is járt oda, a szovjet katonai őrs mellett legeltette a teheneket, mások is mentek oda beszélgetni, volt, hogy a parancsnok kiment eléjük. *„Mozielőadás után megbeszéltük, hogy az orosz katonákhoz kimegyünk, azért, hogy ott ismeretséget kössünk, majd az ismeretségből nemi kapcsolatot alakítsunk ki, amiért az orosz katonák minket pénzelnek és egyéb élelemmel látnak el*” — ismerte be a 23 éves Czene Ilona tanú. *„Én az orosz katonák közül egyet sem ismertem. Féltem tőlük azért is, mert több alkalommal kutyát uszítottak rám. Ez azért történt, mert hívásukra én sosem mentem be*

a tanyára” — vallotta a 13 éves Markoth Mária. Orosz katonákkal 14 éves kora óta volt viszonya, magyar férfival viszont soha nem feküdt össze – mondta el magáról Jancsó Piroska.

A per elején aggályos volt, hogy a gyilkosságokhoz valóban köze lehetett az orosz katonáknak, mégis, kihallgatásukat tanúként, pláne gyanúsítottként, egyszer sem kérte a rendőrség vagy az ügyészség.

Ezzel kapcsolatban tudni kell, hogy a – háború után kétszer is szétvert – rendőrség erkölcsi-szellemi állapota az ötvenes évekre a hozzá nem értés szintjére süllyedt, szakavatottság hiányában pedig hibát hibára halmoztak. A törökszentmiklósi rendőröknek volt ugyan olyan sejtésük, hogy Komáromi Marikát az orosz katonák rabolták el, de eszük ágában sem volt felelősségre vonni, de még csak kihallgatni sem a tovarisokat, mert ellenük *úgysem tehetnek semmit*.[110]

Az újdonsült rendőrök tehát amúgy eleve tartottak az oroszoktól, ráadásul, a bűnügyi alapismeretek helyett ilyen sületlenségeket kellett betanulniuk:. „*…Az új szabályzat* [1950.] *a Szovjetunió dicső fegyveres erői Szolgálati Szabályzatának és Néphadseregünk új szolgálati szabályzatának alapján készült, kifejezve azt, hogy a mi példaképeink a Szovjet Hadsereg katonái, akik leverték rólunk a kapitalista szabályzatok bilincseit, kifejezve azt, hogy Néphadseregünk katonáival egy nagy közös célért, a szocializmusért harcolunk”* – írta akkoriban a Magyar Rendőr.

---

[110] Tudvalévő tény, hogy a Vörös Hadsereg 1945-ben a harcok során elfoglalta és megszállás alá vonta Magyar-országot, amit „felszabadítás”-nak kellett hívnunk. A szovjet katonai szabályzat értelmében azonban az ide vezényelt katonák a megszállt területekre érvényes rendelkezések szerint éltek és közlekedtek. Az irodalmi forrásokon kívül van más bizonyíték is a megszállás minősítését illetően. A háború után a szovjet harcosokat kitüntető jelvényeken a következő feliratok álltak: „За освобождение Прагу” *[Prága felszabadításáért]* és „За взятие Будапешта” *[Budapest bevételéért]*! – s mindkettőn: „За феЬраля 1945” *[1945. február]*.

Így néztek ki az elszabotált felderítésért és gyatra nyomozásért felelős rendőrök, akik még a helyszínelésnél is elfelejtették elvégezni a nyombiztosítást. Most nézzük meg közelebbről – a Jancsó-per szempontjából – a másik egyenruha viselőinek, a felszabadító szovjet katonáknak a szerepét.

A második kihallgatáson Jancsó Piroska megnevezett több orosz katonát, akik miatt a szörnyűségek történtek. A vallomás szerint például: a második gyilkosságot is nemi erőszak előzte meg a Vörös Hadsereg úti házban, ezt egy Andrej nevű orosz katona követte el. Az ötödik alkalommal egy másik katona, bizonyos Hammelzanov őrmester is jelen volt, a gyilkosságot pedig Bogacsov követte el nadrágszíjával.

Jancsó Piroska hangsúlyozta: *„Védelmemre mindössze annyit kívánok előadni, hogy a gyerekeket azért öltem meg, mert Bogacsov Nyikolaj nevű szovjet katona ismerősöm azzal hitegetett, hogy a Szovjetunióba fog kivinni engem. Én azért vágyakoztam kimenni, mert a gyerekem apjával kívántam a kapcsolatot felvenni (…). Nyikolaj követelte tőlem, hogy szerezzek neki érintetlen kislányokat, és arra tekintettel, hogy korábbi ígéretét beváltsa, ennek a kérésnek eleget tettem*".

Aztán újabb fordulat állt be**.** Piroska másnap új vallomást tett, amiben pedig szó sem volt szovjet katonákról. Új vallomásában már a nőkhöz való vonzódásáról beszélt, amit elmondása szerint 15 éves kora óta érez. *"Kezdetben azért tettem eltérő előadásokat, mert szégyelltem cselekményem igazi okát megnevezni. Ezért mondottam azt is, hogy a kislányokat orosz katonák részére szereztem meg, majd hogy azok a velük történteket el ne árulják, megfojtottam őket. Szégyelltem bevallani azt, hogy elferdült nemi igényem kielégítése végett öltem meg a lányokat, ezt ma is nagyon szégyellem".*

A jegyzőkönyvek szerint a lány azért változtatta meg vallomását, mert közölték vele: Bogacsov 1954 nyarán már nem tartózkodott Magyarországon. Hogy ezt az információt a magyar nyomozók honnan szerezték, és mennyire volt hitelesnek tekinthető, valószínűleg sohasem derült ki. Aztán az is kiderült, hogy áldozataival Jancsó Piroska csak a gyilkosság után létesített nemi kapcsolatot.

Ez a történet bűnügyi regénynek is beillene, hiszen az idő előre haladtával meghökkentő fordulatok váltották egymást. A vádolt gyilkos először egy hazugsággal az anyjára terelte a figyelmet, mint aki neki segített a gyilkosságokban. Amikor ez nem jött be, akkor a szovjet katonákat nevezte meg elkövetőknek, a rágalom itt is megdőlt. Harmadik lépésben következett a legbizarrabb fordulat, amikor Jancsó Piroska beismerte szörnyű cselekedeteit, feltárva egyben természetellenes személyiségi jegyeit.

Ezt az amúgy is hátborzongató bűnügyet több oldalról is nem kívánatos nyomás érte, amit leginkább a pervitel tisztségviselői éreztek munkájuk végzése közben. Kellemetlen közjáték nyomta a hangulatot akkor, amikor – állítólag Rákosi kiadott utasítására – magas rangú belügyi és állam-biztonsági tisztek is érkeztek az áldozatok kiemelésének felügyeletére, a környéket több órára ellepték a fekete autók.

A pervitelnek abban a szakaszában, amikor a szovjet katonák átmenetileg gyanúsítottá váltak, nyilván nyomasztó volt az a politikai béklyó, amely mozdulatlanságra szorította a nyomozói, ügyészi munkát, hiszen a szovjet helyőrség területe a magyar igazságügy számára tiltott terep volt, holott oda az áldozatok és más helyi lányok be, onnan a katonák kijártak a kéjes együttlétekre.

Nemzetközi szinten is fokozott szakmai figyelem kísérte a bűnügy fejleményeit. Az itteni, a világon addig ismeretlen elkövetői módok és a többszörösen elferdült személyiségi jegyek együttes megjelenése vonzotta a tudományos kutatókat, a bírósági

tárgyalásokra – nyilván különleges engedéllyel – több világhírű pszichiáter is ellátogatott, hogy tanulmányozzák az esetet.

Dr. Ganczaugh Béla védőre külön is ránehezedett Piroska váratlan kirohanása anyja ellen, amikor hamis vallomással berántotta őt a gyilkosságok elkövetésébe. Erre a sarkalatos fordulatra a Legfelsőbb Bíróság egyszerűen úgy reagált, hogy megváltoztatta az elsőfokú megyei ítéletet és az anyát is halálra ítélte, holott Jancsó Borbála bűnrészességével kapcsolatban a vallomáson felül, más bizonyíték nem állt rendelkezésre! Az anya végül megúszta az akasztást, mert a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a hozzá benyújtott kegyelmi kérvényt elbírálva, az asszony büntetését életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatta

Ebben az esetben a védőre rázuhant a bíróság elhamarkodott ítélete is, amely valószínűleg azon alapult, hogy az ügyészt és a bírót a felső elvárásoknak való megfelelés kényszere hajtotta az önkényesnek mondható *(voluntarista)* ítélet meghozatalában. Az ítélet tehát belső lelki indíték közrejátszásával a háttérben születhetett meg, amit dr. Ganczaugh – bizonyítási eljárás indításának lehetősége hiányában – már csak a kegyelmi kérvény benyújtásával tudott ellensúlyozni, ami aztán sikerre is vezetett.

Az ilyen belső erők megbújása a háttérben már nem volt ismeretlen dr. Ganczugh Béla számára, ennek felfedezésében már volt gyakorlata, hiszen a nyilasok is, ha el akartak ítélni valakit, azt sokszor meg is tették. A példa nem megegyező, de azonos észjárást tükröz: tudat alatt elsődlegesen az akarat érvényesül az értelemmel és az érzelemmel szemben.

A történetről elmondható, hogy összetételében világviszonylatban egyedülálló sajátosságokat hordozott magában, ezért máig is kihívó témát jelent a kutatók számára. Dr. Ganczaugh Béla hátrahagyott jegyzeteiből kiderül, hogy a volt tanácsvezető bíró és jómaga – akik végigvitték a pert –, alapvetően más-más indítékra vezetik vissza a cselekmények elkövetését. Ebből fakadóan is kérték fel dr. Buda

Béla pszichológus professzor egyetemi tanárt, hogy kívülállóként elemezve a vádlott személyeket és az eseményeket, rajzolja meg a párját ritkító egész ügynek a keresztmetszetét a szakma és a nagyközönség számára. A könyvhöz 1974-ben dr. Ganczaugh megírta a témavázlatot, 1984-ben dr. Jeszenszky a kiadói tervet, egyidejűleg hárman engedélykérelmet nyújtottak be a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez a peranyag feldolgozására szakirodalmi céllal. Az utolsó feljegyzést az egykori védő írta az ügyben 1987. március 31-én: *„Beszéltem Buda Bélával és elköszöntünk egymástól, mert sem mi, sem ő (Lukács N.) nem tudtunk az iratok nyomára akadni. Mindketten sajnálkoztunk*." Dr. Ganczaugh Béla még az évben váratlanul elhunyt, így a kötet kiadására már nem került sor.

Szalézi per

„1953. március 12-dikén Budapesten a Katonai Felsőbíróság szigorúan titkos zárt tárgyalásán egy hivatalból kirendelt védő-ügyvéd életet mentett. Ez az esemény akkor is, most is rendkívülinek minősíthető."

Az ÁVH Pártőrség és a szaléziak pere onnan indult, hogy 1952. július-augusztusban 9 főt az ÁVH Pártőrségből, 5 főt a szalézi rendből, és 2 civil személyt, összesen 16 főt őrizetbe vettek. A Pártőrség tagjai közül többen a szalézi rend újpesti árvaházában, a Clarisseumban nevelkedtek és sorozás útján kerültek az ÁVH kötelékébe. A kihallgatások után 1952. október 28-30-án került sor a szigorúan titkos elsőfokú tárgyalásra a Budapesti Hadbíróságon. A vád a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, hűtlenség, klerikális szervezkedés, feljelentési kötelezettség elmulasztása stb. volt. A 16 vádlottat a Hatóság által kijelölt négy ügyvéd védte. A Kovács Béla hadbíró alezredes vezette bíróság,

Béres György áv. őrnagy ügyész közreműködésével, négy vádlottat kötél általi halálra ítélte, a többiek hosszú börtönbüntetést kaptak.

„A szabadságvesztésre ítéltek között a XIII. rendű vádlott Ádám Lászlót, a szalézi rend tartományfőnökét tizenöt év börtönre, a közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélték. […]

A hadbírósági ítéletben rögzített »tényállás« szerint a »XIII. rendű vádlott mint a szalézi szerzetesrend magyarországi tartományfőnöke, a szerzetesrendet annak feloszlatása után is illegálisan összefogta. Az ország különböző helyein tartózkodó volt szalézi rendi szerzetesekkel levelezés útján tartotta a kapcsolatot. A rend tagjai által küldött leveleket az általa megadott fedőnévre kapta. A szalézi rend volt tagjait és régi tanulóit különböző egyházmegyékben helyezte el és a szerzetesrend illegális pénztárából havonként pénzküldeményben részesítette.«

»Tudomása volt XIII. rendű vádlottnak arról, hogy Sándor István IV. rendű vádlott (szalézi szerzetes, halálra ítélték, kivégezték) egy demokráciaellenes illegális szervezkedést vezet, és ezt a szervezkedést rendszeresen illegális brosúrákkal látta el és anyagi támogatásban részesítette. Sándor István beszámolt XIII. rendű vádlottnak arról, hogy Zana Albert I. rendű vádlott (ÁVH őrmester, halálra ítélték, kivégezték) a demokráciaellenes szervezkedést az ÁVH-n belül is kiterjeszti. Évek óta Sándor István IV. rendű vádlotton keresztül rendszeresen tájékozódott az ÁVH Pártőrség össze-tételéről, hangulatáról, feladatáról és egyéb belső intézkedéseiről.«

Ádám László hivatalból kirendelt védője dr. Ganczaugh Béla ügyvéd volt. Szigorúan titkos ügyekben a védőknek nagyon korlátozott irat betekintési lehetőségük volt, és amennyiben szükségesnek látták, felügyelet mellett néhány percig beszélhettek védencükkel.

A Budapesti Hadbíróság ítéletei ellen egy személy kivételével minden vádlott vagy védője különböző céllal fellebbezést jelentett be. Ádám László enyhítés végett fellebbezett. […]

Jellemző, hogy a folytatólagos tárgyalási jegyzőkönyv tanúsága szerint »Védők közösen kérik annak engedélyezését, hogy az írásba foglalt ítéletbe betekinthessenek és fellebbezésük indokait írásban kifejthessék.«

Az ügyész az ítéleteket tudomásul vette, nem fellebbezett súlyosbításért. A tanács elnöke kihirdette a végzést. […] 15 vádlott – köztük Ádám László – ítélete tehát nem jogerős és nagyon lényeges, hogy a katonai ügyész nem fellebbezett.

Az ügy másodfokú tárgyalására nagyon feszült légkörben került sor. A per első részében a Katonai Felsőbíróság előtt a legfőbb katonai ügyész nagyon hosszan és szenvedélyesen fejtette ki, hogy ennek az ügynek elsőrendű vádlottja nem Zana Albert, hanem Ádám László szalézi szerzetes.

Az első eljárásban hibázott a vádhatóság, az ügyész és a Budapesti Hadbíróság, amikor nem ismerték fel a XIII. rendű vádlott veszélyességét, vezető szerepét. A legfőbb katonai ügyész nyomatékosan kérte a Katonai Felsőbíróságot, hogy Ádám László esetében a legsúlyosabb büntetést szabja ki.

Ádám László 1976-ban befejezett, kéziratban maradt »Carmen miserabilis« című, utólagos naplójegyzetében a következőképpen emlékezik vissza.

»Az elnök megnyitotta a tárgyalást. Mi is leülhettünk. Szokatlanul kezdődött. Az ügyész vérben forgó szemekkel, szinte habzó szájjal s fogcsikorgatva, rám mutatva, számomat mondva kérte az elnököt, hogy engem állítson a sor elejére. 'És a magam részéről a legsúlyosabb büntetést javaslom rá kiszabni.' Ez pedig kötél! 1953. március 12-dike életem egyik legkritikusabb napja volt. Ha negyed óráig csak, de az akasztófa alatt álltam.«

Szerencsére a perbeszédek után szünet következett, a bíróság kivonult. Dr. Ganczaugh Béla Ádám László ügyvédje, látva ezt a rendkívüli helyzetet, védencéhez ment és megpróbálta rábeszélni fellebbezésének visszavonására, hogy az ítélet jogerőssé váljék, hiszen az elsőfokú ítéletet a Budapesti Hadbíróság ügyésze elfogadta, nem fellebbezett súlyosbításért. A beszélgetésnek tanúja voltam, mert XII. rendű vádlottként Ádám László előtt ültem. Ádám László nem ismerte fel az összefüggéseket és ártatlanságának biztos tudatában, kezdetben hallani sem akart fellebbezésének visszavonásáról. Dr. Ganczaugh Béla minden rábeszélő képességét latba vetette, hogy Adám László belássa az életét súlyosan veszélyeztető helyzetet. 'Megölik, ha nem enged!' Talán ez, talán más hatott. Hosszú percek után beleegyezett a visszavonásba.

A tárgyalás folytatása első percében dr. Ganczaugh Béla ügyvéd Adám László nevében a bíróságnak bejelentette a fellebbezés visszavonását. Dr. Jáhner-Bakos Mihály őrnagy, a tanács elnöke, a bejelentést tudomásul vette, Adám László XIII. rendű vádlottnál a Budapesti Hadbíróság ítéletét jogerősnek hirdette ki és intézkedett a vádlott elvezetéséről."

Ádám László visszaemlékezésében az őt kivezető fegyőr is megszólalt: — „Na, öreg, megúszta!" Lehet, hogy ez az odabökött biztatás zökkentette vissza a már haláltusába révedő embert a valóságba.

„Drámai percek voltak. Ezt minden jelenlévő, különösen a per többi vádlottja érezte. Az Adám László közelében ülők számára az a pár perc, ami alatt a beszélgetés lezajlott, az ügyvéd küzdelme a megértésért, megrendítő volt.

A hivatalból kirendelt védő, aki ügyvédként vehetett részt dupla nullás, szigorúan titkos perekben, fantasztikus lelkierőről tett tanúságot. Rendkívül sokat kockáztatott, nem lehetett sejteni, tudni még kevésbé, hogy egy ilyen beavatkozásnak milyen következményei

lesznek, lehetnek. Erről az eseményről nagyon kevesen tudnak, az ügy természetéből adódóan nem kapott nyilvánosságot.

Dr. Ganczhaugh Béla életet mentett!"[111]

Ehelyütt is megjegyzendő, hogy dr. Ganczaugh Béla ezzel a védésével sem szerzett jó pontot a nemcsak őrző, de gyűlöletet is fuvalló államvédelmiseknél. Ne felejtsük azonban, hogy erre a másod-fokú tárgyalásra hét nappal Sztálin halálát követően, tehát egy hazai és nemzetközi viszonylatban is rendkívül feszült időszakban került sor. Ezt mindannyian nagyon jól tudták, ennek a híre eljutott a rabokhoz is. Mindazonáltal ez a bevégzés egyben kezdete volt annak a keresztútnak, amelyet az elítéltek március 12-étől június 8-áig, tizennégy héten át naponta jártak, s aminek a végén az akasztófa és a börtön várta őket.

vitéz Nagy Kálmán pere

Nagy Kálmán és társa bűnperének középpontjában a megmentett Mindszenty József bíboros állt, ezért először ismerjük meg az ő alakját.

A maga nemében az utolsó olyan magyar bíboros volt, aki népi nemzeti gyökerekkel született, és azok adtak erőt egész életének, miképpen a Szentlélek táplálta lelki erejét a küzdelmekben. Veszélyes személyiség volt – a nyilasok után – a kommunista hatalom számára, mert ő egymagában ellensúlyt képezett a teljes elnyomó gépezettel szemben, egyszerűen nem tudták legyőzni, mert a néplélek csak őt követte; nem csak a katolikusok. Erős kárpát-medencei magyarságtudat vezérelte elméjét, istenhite mellett ez is segítette őt a börtöncellák és a kínzások túlélésében, majd elapadhatatlan energiával táplálta őt kiszabadulása után élete végéig abban, hogy az egész világ magyarságának jó pásztora legyen és

[111] Interjú Pokorni Jánossal. Magyar Rádió hangarchívuma, 2013.

egyesítse a szórványnemzetet a haza magasságában. Ő volt az utolsó bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek, olyan értelemben, hogy az utána következők a megalkuvás kényszerével pusztán álltak az egyház élén, a „hivatalt" az állam vitte. Ilyen értelemben tehát, azóta sem volt és máig sincs Magyarországnak még egy hasonló értékrendű bíborosa, például a mai főpásztor Trianon századik évfordulóján – közvetlen elődjének példáját követve, de már a szabad véleménynyilvánítás idő-szakában – megtagadta az egész nemzet által áhított emlékező harangozást.

Ki volt vitéz Nagy Kálmán ny. huszár ezredes? — Prof. Dr. habil. Zachar József szerint *„a Zrínyi Miklós Akadémia egykori professzora, a második világháborúban kötelességét teljesítő és az ötvenhatos szabadságharcban helyzetfelismerően önként cselekvő hős…"*[112] Az utókor emlékezetében v. Nagy Kálmán a leghosszabban élő, így az utolsó magyar huszártiszt volt.

„Mint egykori hivatásos huszártiszt, 14 éves lovas csapattiszti békeszolgálattal és lovasszázad parancsnokként 15 havi első vonalbeli harctéri szolgálattal a hátam mögött, a Kárpátoktól a Dnyeperig, a Dnyesztertől a Kárpátokon át a Vereckei és a Toronyi szorosig, majd (Békés-) Gyulától Szolnok, Alpár, Kecskemét, Cegléd, Vác, Párkány, Esztergom, Pilisszentiván, Székesfehérvár, a Kapos völgye, a Sió mente, Balaton-part, Dél-Ausztrián át Radkersburgig végigharcoltam, lovagoltam az Etelköztől a honfoglalás befejeztéig tartó egész területet, ahol őseink harcai zajlottak." — írta magáról a könyvében.[113]

---

[112] Nagy Kálmán: *A honfoglalás korának hadtörténete.* Heraldika Könyvkiadó, Budapest, 2007, 7. o.

[113] Uo. 15. o.

vitéz Nagy Kálmán ny. huszár ezredes, hadtörténész (1909—2010)

Továbbá módjában állt Észak-Itália, a Pó völgye, a Brenta partja, Padova, Velence, Modena és más vidékek területét bejárnia, amerre az első nyugat-európai fejedelmi hadjárat lejátszódott, még a honfoglalás idején. Kutatásai során Modenában egy püspöki egyházjogi kódexben rálelt a 900 előtt írt magyar vonatkozású latin nyelvű verses könyörgésre, a nevezetes *„Modenai imára”*, amelyről aztán tanulmányt adott közre.[114]

Mielőtt felütnénk a per évekig elzárt titkos anyagának beszédes lapjait, ismerkedjünk meg a lényeget képező történettel, elindulva Nagy Kálmán visszaemlékezésének ösvényén.

— „1956. november 4-én arra ébredtem, hogy dübörögnek az ágyúk, és tankok csikorognak az utcákon. Gyorsan felöltöztem, a

[114] Nagy Kálmán: *A honfoglalás hadtörténete.* Acta Historica Hungarica Turiciensia, XXXIV. évf. 5. sz. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Zürich-Budapest, 1998, 75. o.

családom könyörgött, hogy ne menjek sehova. Mindig hallgattam rájuk, akkor nem, rohantam be a minisztériumba, s mikor odaértem, pont akkor mentek be előttem szuronyt szegezve az orosz bakák. Hát nem volt mit tennem, gyerünk haza Budára. Visszafelé a Kossuth téren át indultam el, akkor még állt a Kossuth-híd az Országház déli részétől a Batthyány-térig, arrafelé mentem, és akkor látom, hogy az Országház déli kapujánál áll egy fekete ruhás ember, nézeget jobbra-balra, felismertem, hogy ő Mindszenty József. Odamentem hozzá, és mondtam neki: „Hercegprímás úr, a minisztériumba most mentek be az oroszok, valószínűleg vége a szervezett ellenállásnak". Megköszönte, még nézegetett valamit és visszament. Én pedig, mentem a hídon tovább, akkor látom, hogy a Margit-híd felől, a Balassi Bálint úton, egy óriási orosz harckocsioszlop vonul föl, és zárkózik fel támadásra, az Országházzal szemben. Hű – mondom – én a Mindszentynek szóltam, talán nem ment volna vissza? Gyerünk Mindszentyért, én nem hagyom az oroszok kezébe kerülni. Visszafordultam. Mikor odaértem a híd pesti hídfőjéhez, már ott állt egy páncélgépkocsi, rám szegezve a géppuskát. Nem törődtem vele, mentem be a Parlamentbe, ott pont a Zrínyi Akadémiának voltak a tanárai éjszakai és nappali őrségben. Kiabáltam: „Mindszenty hercegprímás úr merre van? Merre van?" – s mindenki útbaigazított, sose voltam még az Országházban azelőtt. Így végig tudtam menni, és a túlsó oldalon, ott látom egy folyosón – padok voltak, asztalok, ilyen várakozóhely –, ott ül Mindszenty hercegprímás úr, mellette Turchányi Egon, a titkára. Ott ültek szemben, imádkoztak, beszélgettek? – nem lehetett tudni, szóval magukban voltak. Ha én nem megyek oda, akkor ott marad Mindszenty, az biztos, mert senki nem tájékoztatta. Nekem támadt az a gondolatom, esetleg nem azért hívták-e le őt a Várból, hogy ő legyen ott utoljára, ott hagyták, elküldték az autót, még az is lehet. Mindegy, én odamentem hozzá, és akkor megijedve fölugrott, hogy ez az egyenruhás ember mit akar, de mondtam: „Én voltam, aki a kapunál szóltam. Hercegprímás úr,

most még nagyobb baj van: az oroszok felvonultak a tankokkal, támadásra kerülhet sor, itt veszélyben van a Hercegprímás úr!" Azt mondtam neki, hogy „A hercegprímás úrra még szükségünk van! Valami biztos helyre kellene menni". Azt kérdi: „De hová?" „Az amerikai követségre" – jut az eszembe. Az van a legközelebb. – „Tényleg, az tényleg jó lesz". Akkor elhatározta, hogy elmegy. Ezután végigmentünk megint az Országház folyosóin, ugyanannál a déli kapunál kimentünk, fölgyűrtük a kabátja alá a reverendát, elindultunk szembe, ott álltak a harckocsik lehúzott fedéllel, támadásra készen. Sem ő, sem én, nem ijedtünk meg, nem féltünk, egyszerűen nekiindultunk. Hát én lóháton már átmentem köztük, gyalog nekem ez volt az első alkalom, szépen keresztülmentünk. [Ezekben a pillanatokban arra emlékezhetett, amikor 1944-ben az Alföldön kézigránát támadást hajtott végre lovas huszárszázadával az orosz tankok bekerítő gyűrűje ellen, és az áttörést egyetlen áldozat nélkül sikeresen véghezvitték.[115]] *Se el nem tapostak, se le nem lőttek, se nem igazoltattak, nem fogtak el. Keresztülmentünk az amerikai követségre, ott elbúcsúztunk, s akkor, mikor kezet fogtunk, kiugrott egy fotóriporter és fölvett filmre bennünket. A Hercegprímás úr bement, én mentem haza, feldúlt állapotban, hogy vége a mi terveinknek, meg minden, de azért legalább a hercegprímás úr megvan, és szerencsém volt, mert két évig nem tudták fölfedezni, hogy én voltam, aki bevittem."*[116]

A Szabadság téri kézfogást követően a kommunista bosszúállás időszaka következett, mindenki behúzott nyakkal közlekedve folytatta életét a Kádár-korszak szürke hétköznapjaiban. Voltak viszont sokan, akikre lesekedett az a veszély, hogy utólag valakik megállapítják egyfajta *ellenforradalmi* tevékenységét. Így történt ez

[115] http://www.tab-ph.hu/tabikilato/telepulesek_ertekei/tab/tabi_kilato_1998-_1999/pages/012_nagy_kalman_huszarok.htm

[116] Magyar Jelen hetilap, 2004-12-09. – Vatikáni Rádió, 2005-11-14.

Nagy Kálmán esetében is, csak idő kérdése volt, mikor fedezik fel el nem évülő beugró szerepét.

A forradalom alatt özönlöttek a tudósítók Budapestre a világ minden tájáról, hogy izgalmas életképeket közvetítsenek hazájukba az eseményekről és a forradalmárokról. A vereség után, az ún. kádári megtorlás időszakában a közölt fényképek az állambiztonsági hivatal kopóinak is felkeltették az érdeklődését, egyre több embert tudtak beazonosítani, hogy aztán lefogják őket. Nagy Kálmán képére is ráakadtak egy nyugati újságban, majd 1958. október 15-én őrizetbe vették.[117] A felgöngyölítés során később letartóztatták Ács Tihamér kommunista alezredest is, aki együtt volt Nagy Kálmánnal a bíboros úr kíséretében, ő lett a II. rendű vádlott.

A vád szövegében szembesült azzal és próbálta megérteni, hogy tulajdonképpen mit is csinált ő azon a bizonyos napon: *„Nagy Kálmán vádlott a Néphadseregbe befurakodott horthy tiszt (sic!) önként vállalkozott és végrehajtotta Mindszentynek az ellenforradalom egyik legveszélyesebb irányítójának november 4-én a szovjet felmentő csapatok megérkezésekor, az ellenforradalom fegyveres felszámolásának időszakában a kimentését, és biztonságba helyezését a Parlamentből az amerikai követségre, ezzel a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel bűntettét valósította meg. […] lehetetlenné tette, hogy népi demokráciánk, a szocialista tábor, a kommunizmus legelszántabb, legsötétebb ellenségének egyike a kiérdemelt elbírálás alá kerüljön.”*[118]

Kezdte megérteni – ő és védője is –, hogy már nem ugyanaz az ember, aki volt, mert mostantól fogva Nagy Kálmán *„1943-ban*

[117] Budapesti Katonai Ügyészség B. IX. 02/1959. szám. Titkos! Vádirat. [Nagy Kálmán hagyaték]

[118] Budapesti Katonai Bíróság, B. II. 014/1959. sz. Tárgyalási jegyzőkönyv zárt tárgyalásról, 1959-03-18, 26. o. [Nagy Kálmán hagyaték]

Rimaszombaton egy emlékmű leleplezésénél a Szovjetunió ellen harcra uszító tartalmú beszédet mondott el. A népi demokratikus államrendszerben is igyekezett szakmai tudását érvényesíteni. 1948-ban ismét aktív tiszt lett. Azért fordult vissza a Kossuth híd közepéről, mert látva az ellenforradalom átmeneti sikereit, karrierjét egy új társadalmi rend, az ellenforradalom talaján álló társadalmi rendbe akarta átmenteni. Azért, hogy a népi demokratikus hadseregben hivatásos tiszt lehessen, s bizonyos vagyoni előnyöket szerezzen, a saját anyját is letagadta és holttá nyilváníttatta. Nem volt őszinte, félrevezette a Néphadsereget az érvényesülése érdekében, s a döntő pillanatban megmutatta igazi arculatát."[119] Nagy Kálmán ekképpen szembesült új önnön magával.

Annak érdekében, hogy őt a legsúlyosabb büntetéssel lehessen sújtani, még további vádat is koholtak ellene, arra az esetre, ha a fentiek esetleg nem szolgáltatnának kellő alapot ehhez. Ezért beépítették a tényállásba még azt, hogy *„mint volt Horthy-tiszt vállalta és végrehajtotta az ellenforradalom hadtörténelmi dokumentációs anyagának összegyűjtését, az ellenforradalom helyességének igazolására és az ellenforradalomnak mint a szabadságharcnak igazolására a Szovjetunió ellen, az ellenforradalom alatt ellenforradalmi sajtótermékeket és röplapokat gyűjtött össze, jegyzetbe foglalta az ellenforradalmi irányító, vezető személyek neveit (sic!), az ellenforradalmi fegyveres gócok objektumait, feljegyezte, előkészületeket tett, hogy az ellenforradalmi gócok színhelyén további dokumentációs anyagokat gyűjt össze."*[120]

Dr. Ganczaugh Béla keményen felkészült az aljasul befeketített védence elleni vádak cáfolatára. Mindjárt a védőbeszéde elején rámutatott a tényállás részbeni helytelenségére, majd ellenvetést tett

[119] Uo.

[120] Budapesti Katonai Bíróság, B. II. 014/1959. sz. Tárgyalási jegyzőkönyv zárt tárgyalásról, 1959-03-18, Kivonat h. n. [Nagy Kálmán hagyaték]

védence fasisztának nyilvánítását illetően, és száműzte azt a rágalmat, miszerint hadtörténeti tanulmányát az ellenforradalom éltetése céljából akarta volna elkészíteni, mert meg nem történt cselekményt büntetőjogilag nem lehet értékelni. Mindszentyre rátérve dr. Ganczaugh három olyan fontos kérdést vetett fel, amelyekre senki nem adott választ, így ezek nyitottak maradtak, ezért az ezekkel kapcsolatos megállapítások mellőzését kérte a tényállásban.

A hadbíróság a katonai védő érveit figyelmen kívül hagyva 1959. március 18-án ítéletet hirdetett, amelyben Nagy Kálmánt 15 évi börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Fontos megjegyezni, hogy ez a tétel – a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel esetére – a kiszabható legmagasabb büntetés. De, hát mivel érdemelte ki a vádlott ezt a túlzott elmarasztalást, mikor a tényállás alapjaiban tévesen került meghatározásra? A talány meg-fejtését – most előre ugorva – az egész eljárás végén olvashatjuk: *„Tény az, hogy a vádlott személye osztályhelyzeténél, korábbi magatartásánál fogva is fokozott társadalmi veszélyességgel jelentkezik.”*[121]

A zárt tárgyalásokon a hatalom kicsinyes ádáz bosszúja a forradalom hősei ellen, felfűtötte a kedélyeket, ez kiérződött az ügyészek és a bírók érveléseiből, és megnyilvánult az ítéletekben is. A hadbíróság tehát megátalkodott módon meghozta a legsúlyosabb ítéletet, előre eltökélt szándéka szerint.

Válaszlépésként a vádlott és védője fellebbezéssel élt. Alaposan mérlegelni kellett azonban az esélyeket, mert abban az időben veszélyes volt az (osztály)idegen térfélen játszani. Köztudomású volt, hogy a Legfelsőbb Bíróságon az 56-os perekben nem enyhítették, inkább szigorították a büntetéseket. A másodfokú bíróságon a

[121] A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, Katf. II. 026/1959. Titkos! Ítélet, Budapest, 1959-05-20. [Nagy Kálmán hagyaték.]

különleges tanácsnak akkor is joga volt súlyosbítani az ítéletet, ha nem volt ügyészi fellebbezés, csak enyhítésért jelentettek be fellebbezést a védők és a vádlottak. Jelen esetben ráadásul megint ott lesz dr. Sömjén György őrnagy előadó-hadbíró, aki a Katonai Kollégiumban a legtöbb halálos ítéletet hozók közül 14 fővel,[122] a harmadik helyezett volt.

Dr. Ganczaugh Bélának tehát igencsak fel kellett készülnie, hogy a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma előtt a fellebbviteli tárgyaláson védence jobban járjon, és ne rosszabbul. 1959. május 20-án került sor a zárt tárgyalásra. A védők egyeztetése szerint a II. rendű vádlott azzal a bejelentéssel nyitott, hogy teljesen ártatlannak érzi magát, korábbi vallomásainak megtételére a nyomozók bírták rá, és ő ezeket a mielőbbi szabadulása érdekében írta alá. Erélyes hangon előadta, hogy Mindszenty mentésében nem is vett részt, ő a szovjet elvtársak megbízásából ment be az Országházba felderítést végezni, nem is ismeri a I. rendű vádlott fasiszta tisztet, az igazságért fog harcolni, mint kommunista. *„Nem ismerem I. rendű vádlottat, nem is találkoztam vele”* — fejezte be megszólalását. Az utolsó szó jogán a színjátszó Ács még odamondta a tisztelt hadbíróságnak: — *„Mindenáron harcoltam a szabadulásomért, hogy kiharcolhassam az igazságot, azért vallottam terhelően I. rendű vádlottra, holott semmi sem igaz.”*

A vád helyzete – finoman szólva – ezzel nem erősödött, de a továbbiak sem váltak a proletárhatalom szuronytartóinak előnyére.

„II. rendű vádlottat nem ismerem. Sohasem vallottam azt, hogy vele találkoztam.” — nyilatkozta erre Nagy Kálmán. Az előadó-ítélőbíró sem volt rest, ismertette a vádlott ezzel ellentétes tárgyalási vallomását. A következő pillanatban viszont már borulni kezdett

[122] Zinner Tibor: *Halálos évtized a „Népköztársaság nevében!”*. In: *Büntetőjogi tanulmányok IX*., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2008, 80. o.

koncepció, amikor az I. rendű vádlott kijelentette: *„Volt egy találkozásom egy Ács Tihamérral, de az nem a II. rendű vádlott volt. Én a nyomozás során találkoztam először II. rendű vádlottal, de akkor sem ismertem fel. Amikor elkezdett rólam beszélni, akkor már biztosan tudtam, hogy nem ő az, mert ő ilyet nem mondhatott volna. Lehetetlen, hogy ő felismert engem, mert 1956. november 4-én, amikor én* [az igazi] *Ács Tihamérral találkoztam, egyenruhában voltam és nem volt még szemüvegem, csak fél óráig jártunk együtt. Meglepett, hogy a vádlott a tárgyaláson úgy vallott rólam… Nem vagyok bizonytalan, biztos, hogy nem II. rendű vádlott az az Ács Tihamér, akivel én találkoztam akkor.*" — tette rá a pecsétet Nagy Kálmán. A védők mesterterve így valósult meg a gyakorlatban.

A rendíthetetlen védő az összefoglaló beszédében először megint a tényállás téves részeit emelte ki. Ezt követően világos érvekkel rendre lefejtette a védencére aggatott rágalmakat, mintha ő karrierista lett volna, a hadtörténelmet a rendszer ellen írta, csapategységét nyugatra vezette volna stb. A személycsere folytán pedig, nem tételezhető az, hogy ők a Kossuth-hídon úgymond együtt tervelték ki a bíboros elmenekítését, amit egyébként Nagy Kálmán javasolt volna. — *„Mindezek alapján az ítéletet megalapozatlanság folytán kérem hatályon kívül helyezni."* – hangzott el a csattanós végszó.

A katonai főügyész „komoly ellenérvekkel" vágott vissza. Szerinte *„a vádlottak jelenlegi magatartásukkal csökkenteni akarják szerepük és cselekményük társadalmi veszélyességét. Tudják, hogy milyen nehéz ilyen távoli időben bizonyítást eszközölni és erre építenek, amikor újabb bizonyítást kérnek. […] Véleményem szerint erre nincs szükség, vádlottak elkövették a terhükre rótt bűntetteket. Az ítélet helybenhagyását indítványozom."*[123] Ezután a bíróság ítélethozatalra visszavonult.

[123] A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, Katf. II. 026/1959. Titkos! Ítélet, Budapest, 1959-05-20. [Nagy Kálmán hagyaték.]

A feszült várakozásban a vádlottak és védőik számára kínos lassúsággal múlt az idő, holott csak jó néhány perc telt el addig, amíg a tisztelt bírák ismét megjelentek, hiszen az idő tájt az ítéletek előzetes elkészítéséhez kellő jártassággal bírtak, gördülékenyen dolgoztak.

A tanácsvezető bíró – *„A Népköztársaság nevében!”* – kihirdette az ítéletet. A Legfelsőbb Bíróság a Katonai Bíróság elsőfokú ítéletét akként változtatta meg, hogy – *ceterum censeo* – *„a vádlottak bűncselekményét a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel bűntettének minősíti, s ezért Nagy Kálmán I. rendű vádlottat 8 évi börtönre, mint főbüntetésre, tíz évre az egyes állampolgári jogoktól való eltiltásra, lefokozásra és teljes vagyonelkobzásra ítéli.”*[124]

A kegyetlen elsőfokú ítélet tételét a fellebbezés alapján tehát szinte lefelezték. A védelem ennél nagyobb sikert nem érhetett el, nagy volt a megkönnyebbülés, hiszen felmentésről akkoriban álmodni sem lehetett. De, hogy el ne bízza magát az erkölcsileg győztes osztályidegen fővádlott, az ügyész lélegzetelállító indoklással állt elő, még egyszer, utoljára, gyomorkeserűként a vádlott tarisznyájába szánva a börtön felé vezető útra.

Szóljanak maguk a veretes mondatok a következő idézetek erejéig: *„A katonai bíróság a tényállást helyesen állapította meg. […] A védőnek a tényállással kapcsolatos támadása lényegében tehát a bírói mérlegelés ellen irányult. […] A katonai bíróság indoklási kötelezettségének mindenben eleget tett, a Legfelsőbb Bíróság a tényállással kapcsolatos védői fellebbezést alaptalannak találta. […] A helyes tényállás alapján mindenben helytálló volt a vádlottak bűnösségének a megállapítása.*”

Ha ezeket a tételeket komolyan vesszük, felmerül a gondolat: jó, hogy a felezés helyett nem emelték meg a börtönévek számát. Azért

[124] Uo.

az alábbi következtetések útjára lépve valahogy kikeveredtek a maguk tákolta ellentmondásból, mert így zártak: *„A büntetés kiszabásának a felülbírálásánál a Legfelsőbb Bíróság arra a meggyőződésre jutott, hogy az I. r. vádlottal szemben megállapított büntetés eltúlzottan súlyos. Tény az, hogy a vádlott személye osztályhelyzeténél, korábbi magatartásánál fogva is fokozott társadalmi veszélyességgel jelentkezik."* Röviden szólva, ezután jön az enyhítő körülmény, miszerint az I. rendű vádlott nem egyedül kísérte át a bíborost a követségre, többen is vele voltak. Emiatt *„cselekménye nem tekinthető olyan súlyúnak, ami szükségessé tenné a törvényben megengedett maximális büntetés alkalmazását. A kiszabott 8 évi börtönbüntetés megfelelően értékeli nemcsak a vádlott cselekményének tárgyi súlyát, hanem a személyében fellelhető valóban nagyfokú társadalmi veszélyességet is. Ezek a szempontok vezették a Legfelsőbb Bíróságot, amikor a büntetést arányosan leszállította."*

Dr. Ganczaughnak nem lehetett könnyű mindezt értelmes ésszel levezetni, valószínűleg egy percet sem áldozott erre, mert ezt a csatát úgymond megnyerte, a hatalom pedig, maradt a helyén. Ha gondolatban visszapörgette az eseményeket, nagyjából a következőképpen összegezhette a történteket.

Mindszenty József bíborost 1948 karácsonyán már egyszer lefogták, megkínozták, bebörtönözték és sanyargatták, de a kommunisták ebbéli kielégülését az '56-os forradalom és szabadságharc félbeszakította, mikor is a nép kiszabadította őt a karmaikból. A zsákmány így kicsúszott a markukból, visszaragadni már nem lehetett, ezért mást nem tudtak tenni, mint bosszút állni. Úgy jártak el – régi szólásmondással élve –, mint az egyszeri szódás legény, aki *tökön rúgta a lovát*, mert megcsalta a felesége. Ahogy a lónak, úgy Nagy Kálmánnak sem volt köze a másik felet ért elviselhetetlen sérelemhez, ő csak emberi módon járt el, segített

életveszélybe került honfitársán, nem is sejtve akkor, hogy ezzel a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés bűntettét követi el. A honvédségi védő és védence is tisztában volt a helyzettel, ezért a történetet lezártnak tekintették, Nagy Kálmán a börtön felé vette útját, ahonnan 1963-ban amnesztiával szabadult; dr. Ganczaugh Béla pedig, még egy darabig szabad lábon védhetett, de kezdte a bőrén érezni a hatalom szúrós tekintetét, amely már közvetlenül a háború után kísérni kezdte.

Dr. Ganczaugh Béla pere

A Rákosi-rendszerben dr. Ganczaugh Béla korábbi kimagasló érdemei hirtelen eltörpültek, „viselt dolgai" (értsd: védői kiállásai) miatt – a „hóhértörvényt" szívügyének tekintő és alkalmazó – Olti Vilmos vérbíró személyesen megfenyegette: — *„Ügyvéd úr, ön mindig előttünk jár egy lépéssel. Vigyázzon, mert utolérjük!"*[125] Ez a kajtatás a Kádár-korszak idejére érett be, amikor a kommunista hatalom megelégelhette dr. Ganczaugh Béla eredményes védői tevékenységét és letartóztatták.

A rajtaütés 1960. szept. 10-én[126] szombat reggel történt, amikor az irodájából vidéki tárgyalásra indult. Éppen felszállt az Engels *[ma: Erzsébet]* téren egy távolsági buszra, amikor utána szólt egy ismeretlen: — Ügyvéd úr! Szálljon le legyen szíves, beszélnünk kell önnel! — Az ügyvéd urat ketten közrefogták, egy fekete autóhoz kísérték és feltűnés nélkül elhurcolták.

Most már birtokon belül voltak, és nyugodtan elkezdték felépíteni ellene a „*koncepciót*" egyszerre több terepen is. Először a sajtó

[125] Családi hagyaték, szájhagyomány.
[126] HU_BFL_XXV_4_a_1961_120_I_3333

számolt be[127] a szélhámos ügyvédről, miszerint társaival sikkasztást, árdrágítást, üzérkedést és okirat-hamisítást követtek el.

1960 végén került sor dr. Ganczaugh Béla I. kerületi bírósági tárgyalására, amelyen elmarasztalták és előzetes letartóztatását meghosszabbították. Ez ellen fellebbezést nyújtott be, amit 1961. jan. 6-án a Fővárosi Bíróság másodfokon elutasított, megtoldván az indoklást hamis tanúzásra rábírás bűntettével, sőt azzal is, hogy *„A bíróság megítélése szerint nevezett vádlott terhére rótt cselekményeinek olyan nagyfokú a társadalmi veszélyessége, hogy a kiszabandó büntetés súlyosságánál fogva megszökésétől alaposan tartani kell.”*[128]

Ezután hat tárgyalás következett, és ápr. 14-én megszületett a kerületi bíróság ítélete: *„A társadalmi tulajdon sérelmére ismételten elkövetett sikkasztás, magánokirat hamisítás és hamis tanúzásra való rábírás bűntettében bűnös. A bíróság ezért dr. Ganczaugh Béla vádlottat össz-főbüntetésül három évi börtönbüntetésre… ítéli.”*[129]

A vádlottak fellebbezést nyújtottak be, amelyet ápr. 25-én a Fővárosi Bíróság másodfokon elutasított, és dr. Ganczaugh Bélára nézve így indokolt: *„… a vádlott előzetes letartóztatását meghosszabbította, …a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől tartani lehet.”*[130]

1960. júl. 18-án végül megszülethetett az ítélet *A Népköztársaság nevében! „A Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság… a Pesti Központi Kerületi Bíróság …sz. ítéletét megváltoztatja. A vádlott főbüntetését egy évi és kettő hónapi börtönre… leszállítja.”*[131] A részletes indoklásban az is szerepel, hogy a tényállást (!) első fokon részben tévesen állapították meg. Fontos adalék az ügyhöz a tény,

[127] Népszabadság, 1961-02-01. Esti Hírlap, 1961-02-10.
[128] HU_BFL_XXV_4_a_1961_0235305
[129] HU_BFL_XXV_4_a_1961_3333
[130] HU_BFL_XXV_4_a_1961_2313_I_0241729
[131] Családi Emléktár, E610.

miszerint a bűnvád összeállításában szerepük volt a névtelen és névvel vállalt feljelentőknek is.

Az ítélethirdetés után dr. Ganczaugh Béla útja egyenesen Állampusztára, a börtönbe vezetett. Meg kell jegyezni, hogy esetében ez már egyben a visszaút volt, hiszen őt onnan hozták fel a tárgyalásra. Ez a családdal folytatott levelezéséből[132] derül ki, hiszen már hónapok óta ott – leromlott egészségi állapota ellenére – a Nagy-éri-csatorna mentén mákot szedett a földeken. A rendszer legnagyobb dicsőségére 1961. szept. 1-jei hatállyal – fogva tartása alatt – törölték az ügyvédi kamara névjegyzékéből. 1963-ban – Nagy Kálmánnal egy időben – kapott amnesztiát.

[132] Családi Emléktár, E597.

Utószó

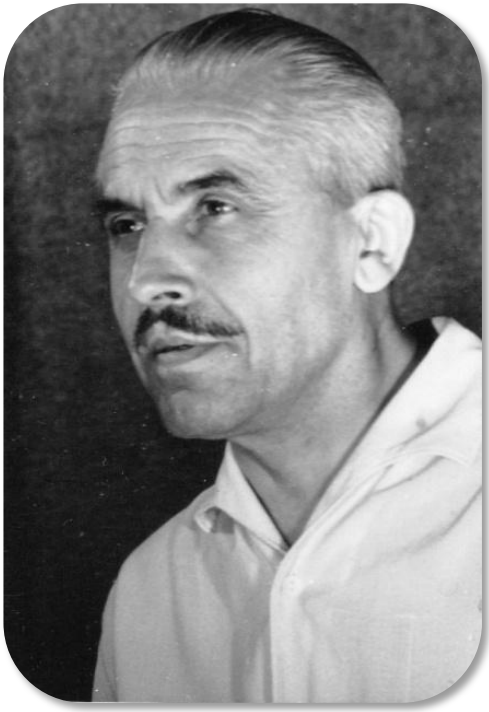

dr. Ganczaugh Béla honvédségi védő (1963)

Dr. Ganczaugh Bélának a börtön elviselésével sikerült sorsközösséget vállalnia azon védenceivel, akik – az ő hathatós védelme ellenére – ártatlanul vagy éppen jó cselekedeteik által váltak a rút hatalom áldozataivá. De, a térdre kényszerítettek mindent túléltek és felálltak, a hatalom pedig elbukott.

Dr. Ganczaugh Béla életművében jelképes jelentősége volt annak, hogy bravúrosan harcolt az utolsó huszárért mint megmentőért, Nagy Kálmánért, aki egy másik maga nemében utolsót, Mindszenty József nemzeti elkötelezettségű bíborost mentette volt. Ebben az esetben

ráadásul a volt huszár önkéntes mentette egykori huszárparancsnokát.

Nem az utolsó védő volt, de ő az életében még utoljára keresztbetett a kommunista rendszernek, egy-egy pillanatra megakasztotta a hatalom száguldó szekerét, amely megbillent és kerékcserére szorult. A kerékcsere után viszont – jótett helyébe – elmozdították az útból a kerékvetőt, letaszították az útról. Valahol ő is az általa megmentettek későbbi sorsára jutott.

Két közösségnek is védője volt életében. Az egyiknek 1945 előtt, akiket a német farkas tizedelt meg, azután a másiknak, akik a farkas elől el tudtak menekülni, és az orosz medve vette üldözőbe és érte utol őket, az erősen kivérzett és végre békésen élni akaró népességnek. Végül is az áhított új korszakban folytatódott mindaz, ami a letűnt vészkorszakban elkezdődött. A kommunizmus alatt is úgy az üldözötteket, mint saját magát is védenie kellett, mígnem a medvekarom el nem marta. Aki megmenekült a farkastól, azt elmarta a medve.

A garázda bolsevik hatalom sok ártatlan emberről akarta bebizonyítani, hogy bűnös. A proletáriátus nevében alázták le és tüntették el egymásután a tisztességes embereket, hogy megvalósíthassák a marxista eszme egyeduralmát. Ez azonban csak átmenetileg és részlegesen sikerült, mert a nép nem hitt nekik. Mindenki tudta, hogy egy ember nem alkalmilag becsületes vagy becstelen, mert vagy mindig az, vagy sohasem. Akit egész addigi életében végig becsületes embernek ismertek, az nem válhatott bűnözővé éppen a kommunizmus idején. Sok mindenkihez hasonlóan, dr. Ganczaugh Béla – életében és az utókor szemében is – becsületes, igaz ember volt.

Forrás- és irodalomjegyzék

Állambiztonsági Történeti Levéltár, Budapest.

Bertalan Béla (szerk.): *Tabi Kilátó*. Tab Város Polgármesteri Hivatal, Tab, 1999.

Bobrovniczky Tamás, nemes Bobrovniki és Szent-Annai: *A m. kir. „Nádasdy Ferenc" 3. honvéd huszárezred az 1941. évi Szovjet-Oroszország elleni hadjáratban*. Magánkiadás, h. n., é. n.

Budapest Fővárosi Levéltár, Budapest.

Ganczaugh család hagyatéki *Emléktára.*

Hantó Zsuzsa: *Embermentők és családjaik sorsa a kommunista diktatúrában.* In: Hantó Zsuzsa-Tassy Becz Éva: *Embermentés, sorsok, tények és tanúk.* Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2021.

Magyar Életrajzi Lexikon, Arcanum Könyvtár.

Mészáros Géza: *Hatvan éve akasztották fel Jancsó Piroskát!* Jász-Nagykun-Szolnok megyei hírportál, 2015-01-12.

Nagy Kálmán: *A honfoglalás hadtörténete.* Acta Historica Hungarica Turiciensia, XXXIV. évf. 5. sz. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Zürich-Budapest, 1998.

Nagy Kálmán: *A honfoglalás korának hadtörténete.* Heraldika Könyvkiadó, Budapest, 2007.

Okváth Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.*

Rainer Pál: *Hadbíróként egy osztrák-magyar csatahajón az olasz partok elleni támadásnál – Dr. Ambrózy Árpád I. világháborús feljegyzései, 1914-1915*. Laczkó Dezső Múzeum, 2018, LDM online.

Rubin Szilárd: *Aprószentek*. Magvető Kft., Budapest, 2012.

Török Bálint: *Farkas esz meg, medve esz meg. Szent-Iványi Domokos és a magyar függetlenségi mozgalom*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel-Budapest, 2004.

Tartalomjegyzék

I. Fejezet (1945 előtt)

HULLÁMTÖRŐ SZIRT A NYILAS HATALOM ÁRADATÁVAL SZEMBEN

Dr. Ganczaugh Béla honvédségi védő 5

Zsidó ügyvédek irodái 7

Bíró Lívia könyvkiadó 9

Patkó Imre újságíró 10

Csákány Márta filmrendező 10

Dr. Somogyi Ferenc ügyvéd 11

Zerkowitz Oszkár és Péter 12

Faust Imre könyvkiadó 31

Békeffi Gábor humorista 34

Dr. Ganczaugh Béláné Ambrózy Magdolna 37

Dr. Dominich Vilmos hadbíró 40

Dr. Ambrózy Gyula, a kormányzói kabinetiroda vezetője 42

Dr. Ambrózy György földbirtokos 52

Dr. Ambrózy Árpád hadbíró 55

Utószó 57

Forrás- és irodalomjegyzék 61

II. Fejezet (1945 után)

KERÉKVETŐ A KOMMUNIZMUS KAPUJÁBAN

Dr. Ambrózy Gyula, a kormányzói kabinetiroda vezetője 64

Dr. Ambrózy György földbirtokos 65
Dr. Ambrózy Árpád hadbíró 66
Dr. Ganczaugh Béla ügyvéd 66
Ladányi Jancsó Piroska pere 69
Szalézi per 78
vitéz Nagy Kálmán pere 82
Dr. Ganczaugh Béla pere 94
Utószó 96
Forrás- és irodalomjegyzék 99

Harc a farkas és a medve ellen

Dr. Ganczaugh Béla bajvívó élete 1944-1964

Vannak, akik életük során, hivatásukból adódóan kényszerpályára kerülnek, amelyről aztán nem tudnak lejönni, főleg az emberségből fakadó lelkiismeretüknek köszönhetően. Ilyen személyiség volt például dr. Ganczaugh Béla t. huszárfőhadnagy. A második világháború előtt, életének első félidejében, a nyilas pályán zöld színben játszó ellenfelek őt vörös mezes játékosnak látták a pályán, és emiatt próbálták felvágni, a hadbírók ilyenkor többször nem fújtak a sípjukba. A háború utáni második félidőben, egy másik pályán kellett játszania szintén idegenben, ahol a vörös színben játszó kommunista csapat fekete mezes hátvédnek látta őt, és emiatt próbálták szabálytalanul szerelni. Dr. Ganczaugh Béla honvédségi védőként valójában soha nem viselt semmilyen színű trikót, mindazonáltal az utókor mintha fehér színben vélné látni őt, hiszen mindig tiszta lelkiismerettel, a szigorú erkölcsi játékszabályok szerint járt el az üldözöttek védelmében. Ezért is kellett sorsszerűen elbuknia az állambiztonsági erőszakkal szemben, legvégül őt is letartóztatták.

Úgy a vad nyilas, mint a véres kommunista elnyomás alatt, tehát mind a két vagdalkozó hatalommal szemben bátran védett. Az egy másik kérdés, hogy a korábban megmentettek által működtetett háború utáni hatalom miképpen hálálta meg az irgalmas lelkületű embermentők tetteit.

Az együttérzésből fakadó segítség úgy a nyilas időkben, mint a kommunizmusban is léptennyomon felmutatta jótékony jelenlétét az embertelenségben. A lélek vezérelte belső erkölcsi parancsra cselekvő kisemberek egy döntő pillanatban naggyá nőttek, csak éppen mások ezt nem vették észre. Aztán az élet ismét ment tovább a rendes kerékvágásban, ami egyben segítette a feledés lejtőjére vinni a történteket.

Ez a kötet őket hivatott visszaemelni a nemzet emlékezetébe. Egy dal is szól róluk, amelyben elsőre egy könnyed, valójában igen mély érzésű felemelő emberi gondolat rejlik. Ezt kedvelte leginkább és énekelgette néha csendesen e kötet főhőse is. Talán többségünk életérzését is lefedi, a kötet tartalmához is szépen igazodik, és segít beleérezni az említett összes jóravaló szereplő, az embermentő névtelen hősök személyiségébe:

„Az ember egy léha, egy könnyelmű senki,
S mégis mily nagy dolog embernek lenni.
Az ember egy porszem, nem látja meg senki,
S mégis a porszem tud csak ember lenni." *

* Zeneszerző és szövegíró: Erdélyi Mihály.
[Fénykora az 1920-as évektől a háborúig tartott, ő is átélt sok mindent, a dal sem a véletlen műve!]

/ Miklauzič István /